

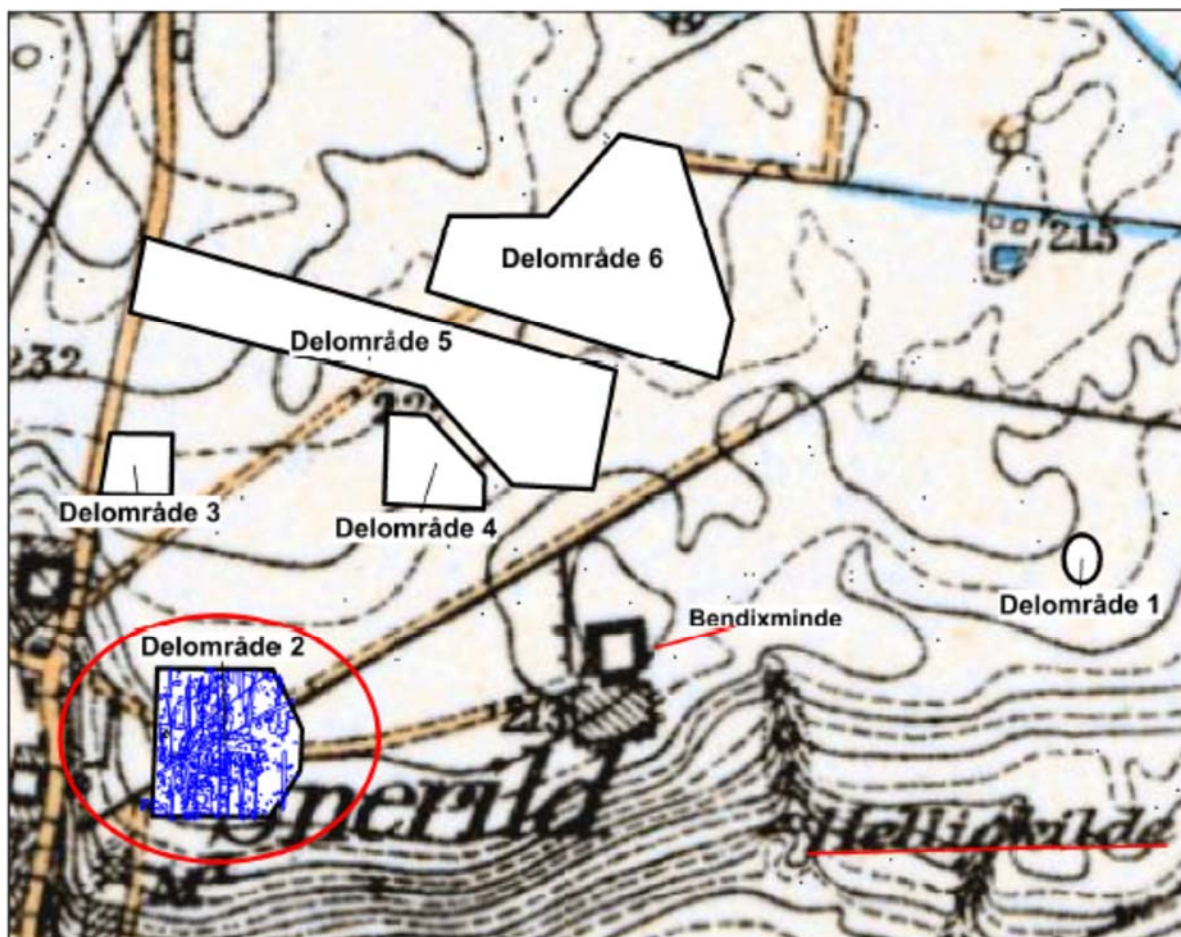
FHM 5450 Bendixminde, delområde 2

Odder sogn, Hads herred, tidl. Århus amt. Sted nr. 15.02.10. Sb.nr. 104.

Kampagne: 19-09-2013. KUAS nr. 211749

Abstract

Beretningen for udgravningen af et 10.030 m² stort område, hvor der blev fundet en ældre jernalderbebyggelse der omfatter 9 langhuse og 4 firestolpeanlæg, mange gruber og en meget stor mængde keramik. En mindre del af bebyggelsen dateres til den ældre del af førromersk jernalder, men langt hovedparten af fundene stammer fra perioden fra og med yngre førromersk jernalder til og med begyndelsen af romersk jernalder. Dette gælder også fundet af en rangle og en lang atypisk bronzefibel og en del jernslagge. Udgravningen blev udført af cand.mag. Peter W. Lundby for Moesgård Museum fra september måned 2013 og sluttede i løbet af januar/februar måned 2014.



Figur 1. Delområde 2's, placering i forhold til de andre delområder.



Indhold

Abstract	1
Undersøgelsens forhistorie	3
Administrative data	3
Øvrige data	3
Topografi, terræn og undergrund	5
Målesystem	8
Udgravningsmetode	8
Undersøgelsens resultater	14
Fremtidigt arbejde.....	35

Undersøgelsens forhistorie

Forud for realiseringen af lokalplan 1 B 39 Kommuneplan 2013-2025, der omhandler en del af "Strukturplan for Odder vest" – området omkring gården Bendixminde, der ligger umiddelbart nordvest for Odder by - besluttede Odder Kommune, at der på det henved 54 ha store areal skulle foretages en arkæologisk forundersøgelse, nemlig en prøvegravning. Ved prøvegravningen – der blev udført i perioden september 2011 til januar 2012 – blev der primært gjort forskellige fund fra hele den ældre jernalder, men der blev ligeledes gjort fund fra yngre stenalder og bronzealderen. En vurdering af disse fund og fundsammenhænge resulterede i, at der blev udpeget seks delområder af forskellige størrelser, der sammenlagt var henved 6 ha stort, hvor der skulle foretages egentlige arkæologiske undersøgelser (se fig. 1 og ellers beretningen for prøvegravningen: FHM 5290, Bendixminde). Udgravningen af delområderne tog sin begyndelse i begyndelsen af september måned 2013. Den her foreliggende beretning omhandler den arkæologiske undersøgelse af delområde 2 (FHM 5450), der ud fra prøvegravningens resultater skulle være et henved "10.000 m² stort areal med gårdsanlæg, kulturlag og grubehus(e). Gårdsanlægget der består af et langhus samt et mindre hus dateres til YFRJ/ÆRJ, mens grubehuset dateres til yngre jernalder."

Administrative data

Da Odder Kommune både står som ejer af jorden omkring Bendixminde og som bygherre for den kommende byggemodning af de samme arealer, er det også Odder Kommune, Plan, Rådhusgade 3, DK- 8300 Odder, der ifølge museumslovens §26 stk. 2 og §27 stk. 4, som skal afholde udgifterne for de arkæologiske udgravninger. For mere information vedrørende økonomien og den administrative sagsgang henvises der til sagens akter, som forefindes under journalnummer: FHM5290, Bendixminde. Moesgård Museum var den ansvarlige institution for undersøgelsen repræsenteret ved overinspektør, cand.phil. Lars Krants. Al originaldokumentation og oldsager er i Moesgård Museums varetægt.

Øvrige data

Undersøgelsen af delområde 2 (FHM 5450), tog sin begyndelse den 19. september 2013 og sluttede i løbet af slutningen af januar/begyndelsen af februar 2014. Som udgravningsleder stod cand.mag. Peter W. Lundby

(356 timer). Derudover deltog cand.mag. Susanne Ritz Nicolaisen (401 timer), cand.mag. Anne Brill (170 timer), cand.mag. Gry F. Byrgesen (257 timer), cand. mag. Michael V. Jensen (11 timer), cand. mag. Susanne N. Gram (34 timer), cand.mag. Thomas G. Poulsen (37 timer), ph.d. Rasmus Birch Iversen (23 timer) og cand.mag. Johan Laurits Borberg samt cand. mag. Michael V. Jensenn der sammen stod for opmåling (96 timer). Flekslønner Jens Holstein-Rathlou fra Hou deltog i et par dage om ugen (hans opgave var at gå med metaldetektor). Der udover fik vi god hjælp af amatørarkæolog Bent Rothenborg fra Odder. I forlængelse heraf skal det nævnes, at al fundvask blev foretaget af medlemmer af Østjyske amatørarkæologer under ledelse af Poul Egebæk. Gravmaskinen, der blev anvendt ved undersøgelsen, kom fra Terp Maskinudlejning, Elstedvej 36, 8200 Aarhus N. og blev primært ført af Michael Morre og i et mindre omfang af Lars Knudsen.

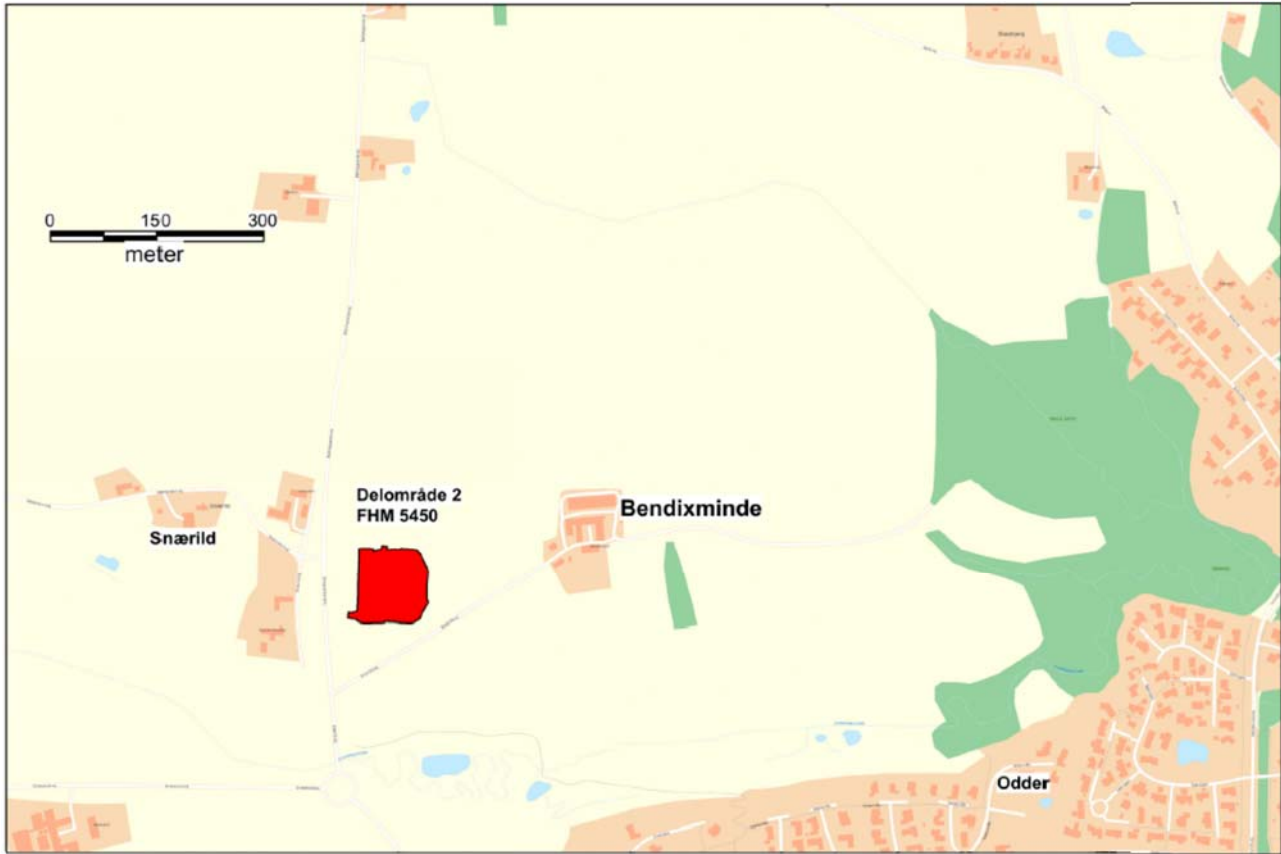
Da undersøgelsen af delområde 2 (FHM 5450) startede, var vejret udmærket. Men det begyndte snart at blive noget regnfuldt. Senere i december måned kom frosten, og den kom og gik i januar og det meste af februar måned. Perioderne med det dårlige vejr besværliggjorde specielt undersøgelserne i felterne 4 og 5. Her var det specielt undersøgelserne af den vestlige ende af langhusene K4 og K11 samt langhusene K9, K10 og firstolpeanlægget K8, der led under de dårlige vejrforhold.

Mange af anlægsbeskrivelserne og andre registreringer blev tastet direkte ind i MUD under selve udgravningen, enten via en tablet, som var med ude på udgravningen (i felten), eller inde i skurvognen når vejret eller andre omstændigheder gjorde, at indtastningsarbejdet var det optimale at foretage sig. Det, der her blev tastet ind, var forskellige anlægsbeskrivelser og fundregistreringer noteret på dertil lavede skemaer, printet ud på papir. Derfor har alle, der deltog i udgravningen, bortset fra Thomas G. Poulsen, været med til indtastningen af data i udgravningsberetningen (i MUD). Efter selve udgravningens ophør blev de sidste registreringer, sammen med diverse noter noteret på diverse printede plantegninger, tastet ind i MUD, og undertegnede har efterfølgende rettet i data, når dette var nødvendigt for, at data kunne få en så høj grad af realibilitet og validitet som muligt. Dette har sammen med en fast struktur i den måde, hvorpå de fleste anlæg og beskrivelsen af fund er blevet registreret, gjort, at anvendeligheden af de fleste data fra denne gravning er søgt øget.

Ud over et par avisartikler om Bendixminde-udgravningerne blev der den 7.12.2013 i samarbejde med Odder museum afholdt en offentlig rundvisning på udgravningerne. Denne blev sidenhen fulgt op af et foredrag af Rasmus Iversen og Peter Lundby på Odder Museum den 25.3.2014, hvor de foreløbige resultater af og perspektiver for Bendixminde-udgravningerne blev fremlagt.

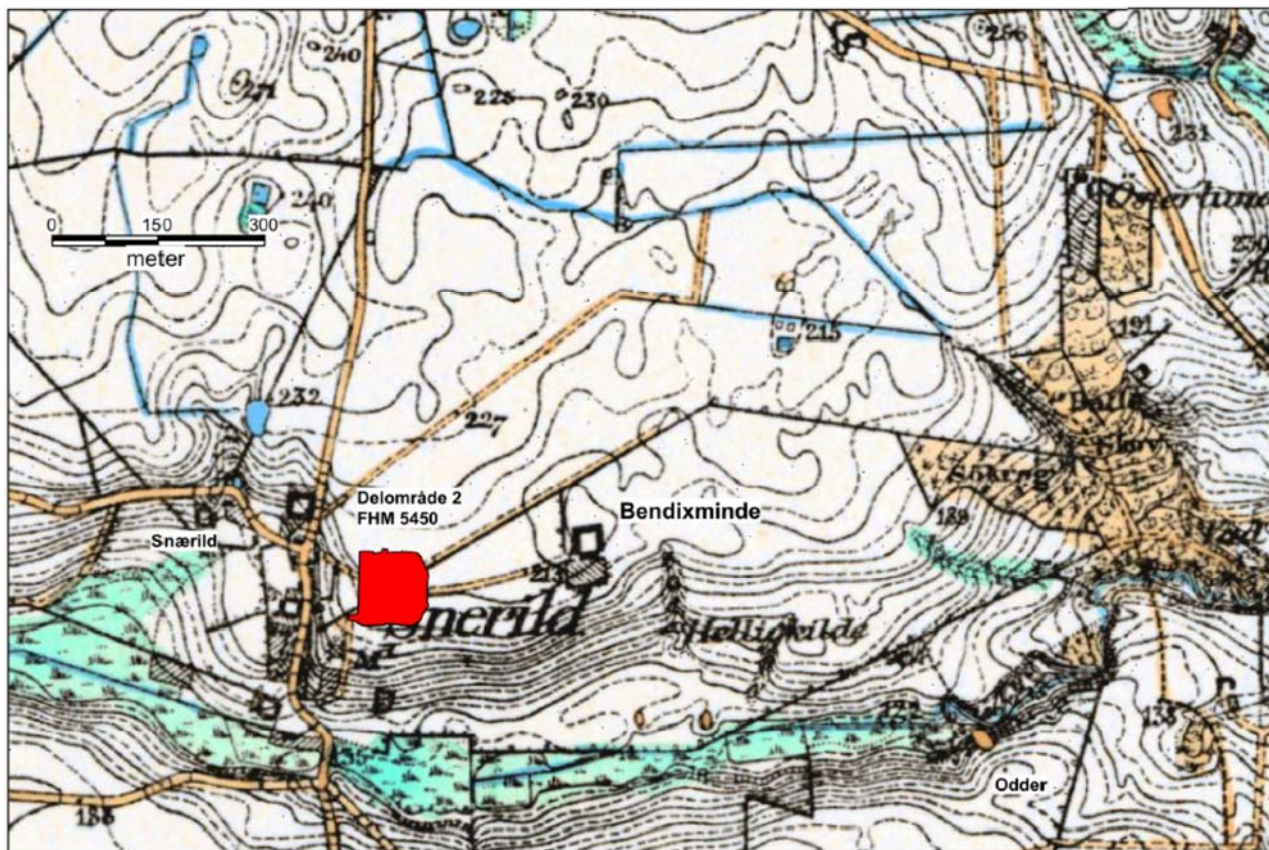
Topografi, terræn og undergrund

Lokaliteten FHM 5450 kan findes på 4-cm kort, kortblad: 1314 III NV. På koordinaterne Easting: 569550, Northing: 6205000 i projektion: UTM Zone 32, Euref 89.



Figur 2. Delområde 2's placering set i forhold til den umiddelbare nærhed, på et moderne kort.

Udgravningsfelterne ved Bendixminde ligger nordvest for Odder By, tæt ved den lille landsby Snærild, i det typiske østjyske landskab, der er præget af morænebakker med markante kløfter og dale samt mere eller mindre sammenhængende områder, der i et forskelligt omfang har været fugtige (søer, vandløb, moser, fugtige engområder m.m.) (se fig. 3).



Figur 3. Delområde 2's placering set i forhold til den umiddelbare nærhed, på et kort (Høje målebordsblade) fra sidste halvdel af 1800-tallet.

Landskabet:

Således ligger udgravningsfelterne omkring Bendixminde da også på et højtliggende ujævnt plateau, der ligger mellem 54 til 74 meter over havet. Mod syd er der en ret stejl skråning ned mod Stampemølle Bæk, der ligger omkring 41 meter over havet. På den anden side af bækken fortsætter landskabet i en stejl skråning op mod bl.a. Rønhøje 66 meter over havet. Mod øst fortsætter det ujævne plateau, inden der her er et fald i landskabet, hvor Balle skov i dag ligger. Umiddelbart nord for udgravningsfelterne løber den lille Balle bæk, og nord herfor fortsætter plateauet, inden landskabet stiger yderligere en smule. Nordvest og vest for udgravningsfelterne på den anden side af Snærildvej fortsætter plateauet. I en vestlig og sydvestlig retning for udgravningsfelterne sker der et kraftigt fald i landskabet – ned mod Snærild og Snærildvejen syd for landsbyen.

Terrænet:

Som antydnet ovenfor er terrænet på det højtliggende plateau, der omgiver gården Bendixminde i en nordlig retning noget ujævnt. Terrænet er her således kendetegnet ved skiftende jævne og bløde overgange mellem lavninger og forhøjninger, hvor det højeste terræn ligger mod nord. I dag står der

kun blankt vand i en af lavningerne, men på gamle kort fremgår det, at der imellem Bendixminde og Balle bæk har været flere mindre vandhuller, som i dag fremstår som veldrænede – der blev da også fundet mange drænforløb ved prøvegravningen og udgravningerne. I regnfulde perioder kunne det trods dette ses, at flere af lavningerne blev vandfyldte. At der i området omkring Bendixminde er/har været meget vand, der pressede/presser sig på kan også ses nordligst i felt 8 i delområde 6, hvor vandet piblede frem, da mulden blev fjernet, og netop her fremkom der en aflejringskontekst (A422), der blev vurderet til at kunne være et ”udtørret” kildevæld. I forlængelse heraf skal det nævnes, at der omkring 100 meter sydøst for gården Bendixminde – i den stejle skråning – den dag i dag fortsat kan ses en hellig kilde, der også benævnes Skt. Mariekilden. Delområde 6 (som denne beretning omhandler) var det nordligste af de seks delområder og ligger 80 meter fra Balle bæk. Det omfattede to til tre forhøjninger samt flere mere eller mindre sammenhængende lave områder. Under muldlaget kunne det ses, hvorledes disse lave områder i et eller andet omfang havde været fugtige, samt at der flere steder havde været et overløb imellem flere af de fugtige områder (se fig. 3). På nær et mindre område, der til stadighed står under vand, fremstår de tidligere våd- og moseområder samt de tilstødende højereliggende områder som en dyrket og veldrænet mark. I undersøgelsesområdet havde den moderne pløjekontekst en tykkelse på op til 25 cm, men kunne være lidt tykkere i de lavereliggende dele af området.

Råjorden

Råjorden er på dette højtliggende plateau generelt karakteriseret ved sandet moræneler. Nogle steder kun let sandet, andre steder især ned mod Stammølle Bæk er der tale om mere massiv ler (beskrivelse fra beretningen for prøvegravningen). Dertil kommer, at der jævnt hen er en spredt forekomst af sten i alle størrelser, hvoraf nogle er endog meget store. Således kunne en pensioneret landmand, der havde haft jorden omkring Bendixminde, fortælle, at de igennem tiden havde sprunget flere store sten væk og indsamlet endnu flere mindre sten. Råjorden inden for delområde 2 svarede meget godt til det generelle billede, hvor det veksler imellem hvor stor en andel af sand, grus og eller sten, der var i morænelerren, samtidig med at der enkelte steder er ”lerede sandlommer” og andre steder igen, hvor grundvandet næsten piblede frem (den nordøstlige del af felt 5). Dertil kom, at der i tilknytning til og nede i lavningerne ofte kunne ses områder med jern- og andre udfældningsfænomener (i noterne til hvert udgravningsfelt er det noteret, hvorledes råjorden så ud, og hvad den bestod af).

Målesystem

Indmåling af anlæg, aflejringer og fund fremkommet i den muldafrømmede flade blev udført af arkæologerne Laurits Borberg og Michael V. Jensen ved hjælp af en totalstation, der målte i UTM system 32 (euref 89). Måledata er bearbejdet med ArkGis og omdannet til MapInfo-tabeller således, at plantegningsmaterialet er dokumenteret som vektoriserede digitale data.

Udgravningsmetode

Den forudgående prøvegravning viste, at der på lokaliteten forekom gruber (hvoraf den ene måske var et grubehus), stolpehuller og nogle kulturlag, hvori der kunne forekomme fund. Derudover var der væggrøftforløb ved et muligt langhus og en mindre bygning. Det var anlæg og fund, der blev beskrevet som værende fra flere af jernalderens perioder – både den ældre og yngre del.

Dette var udgangspunktet for de videre arkæologiske undersøgelser på stedet. Var der tale om et grubehus? Hvilket omfang havde kulturlagene både horisontalt og vertikalt? Indgik de forskellige stolpehuller i nogle overordnede anlæg såsom langhuse? Hvilket fundmateriale (herunder metalgenstande) er der i kulturlaget og på lokaliteten i det hele taget? Er nogle af gruberne i stedet grubehuse? Kan diverse naturvidenskabelige prøver give yderligere svar på, hvad der er hændt på stedet? Og hvilken periode kan de forskellige aflejringskontekster, anlæg og fund dateres til?

Besvarelsen af disse spørgsmål var den overordnede ledetråd for undersøgelserne på Bendixminde delområde 2 (FHM 5450).

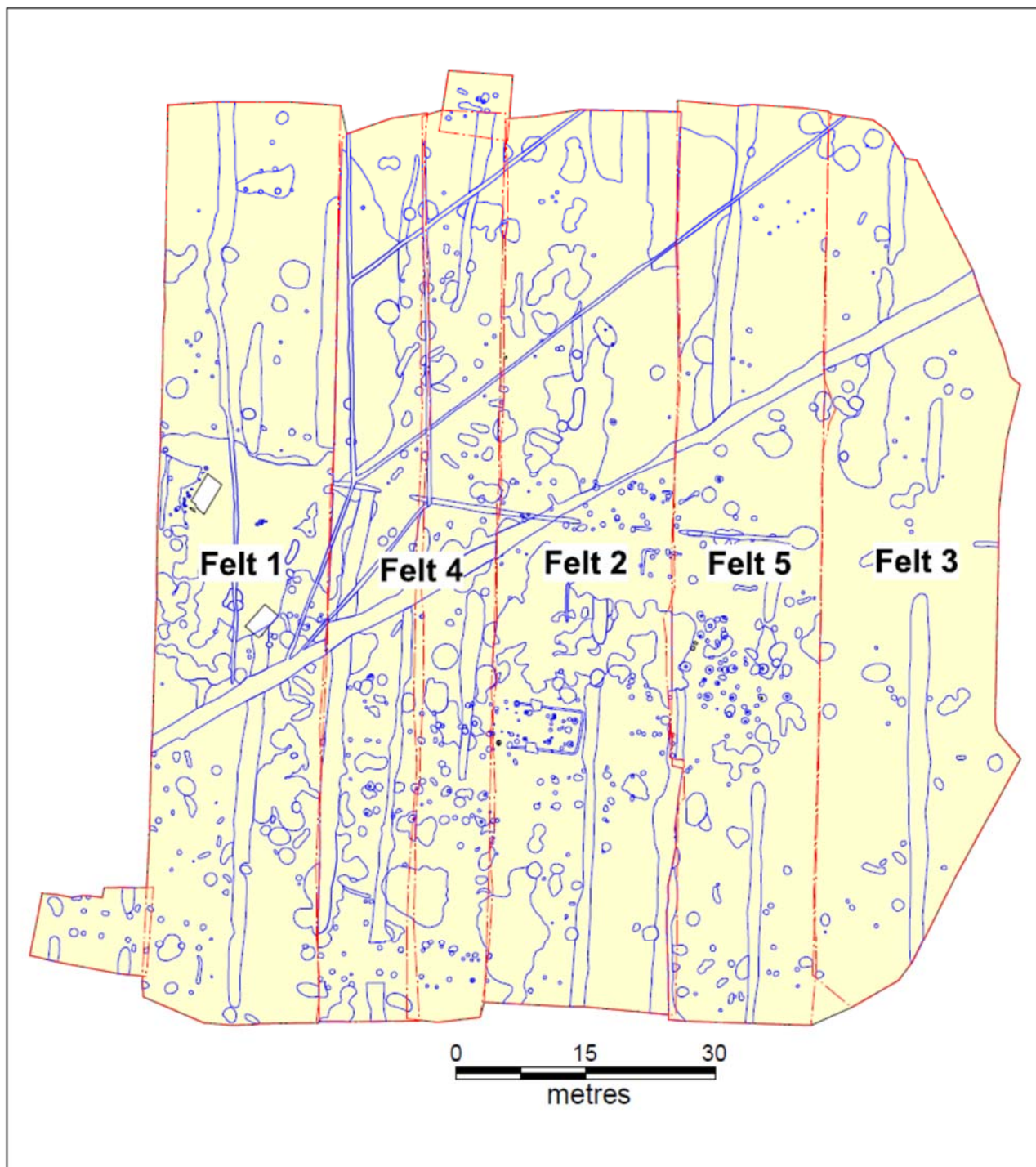
Den overordnede prioritering

Samtidig med at muldafrømningen fandt sted i de to første felter, blev der iværksat en undersøgelse af, hvorvidt konteksten, der ved prøvegravningen blev vurderet til at kunne være et grubehus, nu også var et sådant hus – de efterfølgende undersøgelser viste, at det ikke var et grubehus, ligesom det heller ikke var et langhus fra yngre jernalder. Samtidig hermed blev der lavet nogle indledende undersøgelser af kulturlagskonteksterne, der viste sig i stedet at være nogle fugtige aflejringer (uden jernalderfund, men med fund af flint) eller grubekomplekser bestående af mindst fire og i flere tilfælde flere sammenhængende gruber, der tilsyneladende havde en overlejrende aflejringskontekst. Efterhånden som felterne blev afgravet, stod det klart, at der var en del, som burde håndteres inden for delområde 2. Dette, sammen med den omstændighed at delområderne 6 og 2 tilsammen var underbudgetteret i forhold til, hvad sådanne arealer ellers ville være budgetteret til, gjorde, at jeg valgte at trække nogle ekstra søgegrøfter inden for delområde 6. Disse tiltag

gjorde, at det blev vurderet, at et større område af delområde 6 ikke skulle udgraves. Dette frigav midler dels til undersøgelserne i delområde 2 og dels til nogenlunde sikkert at kunne færdiggøre undersøgelserne af del område 6. Efter denne afklaring var den overordnede prioritering for undersøgelserne af lokaliteten at udrede de forskellige huse og skaffe de nødvendige naturvidenskabelige prøver fra dem samt at afsøge muligheden for at kunne dokumentere stratigrafiske relationer imellem de forskellige overordnede anlæg (langhuse), gruber, grubekomplekser m.m.. Kun i et mindre omfang blev der plads til at undersøge gruberne og grubekomplekserne for eventuelle funktionsbestemmelser og frembringelsen af et fundmateriale. Undersøgelsen af de fugtige aflejringer blev nedprioriteret, da de kun indeholdt få jernalderfund, hvis nogen overhovedet.

Metodevalg

Det moderne muldrag blev fjernet i 15 til 21 meter brede felter ved hjælp af gravemaskinen (se fig. 4). Gravemaskinen var en 24 tons stor gravemaskine med larvefødder, der havde påmonteret en to meter bred rabatskovl uden tænder. Ved maskinafgravningen af muldraget blev gravemaskinen fulgt af en eller to arkæologer, der ”rensede” fladen. Hvor det var nødvendigt, skete det ved brug af en håndholdt skovl og markerede anlæg, fund og andet til den efterfølgende indmåling. Det første felt (felt 1) blev lagt langs med delområdet vestlige grænse. De andre felter blev afgraved i den numeriske rækkefølge, som angives i fig. 4, med en afstand og spredning så der relativt hurtigt kunne opnås et bedre overblik over, hvad der var at finde inden for hele delområdet, og dermed give et bedre grundlag for de nødvendige prioriteringer. Efterhånden som de enkelte felter blev færdigundersøgt, blev de dækket til igen, hvorved der blev givet plads til et nyt felt ved siden af det gamle felt.



Figur 4. Opdelingen af delområde 2 i mindre udgravningsfelter.

Stolpehuller

Blandt de mulige stolpehuller, der kunne ses at indgå en overordnet konstruktion såsom langhuse og hegn, blev samtlige tagbærende stolpehuller og enkelte væg-, dør- og hegnstolpehuller snittet. Det samme skete for flere af de stolpehuller, der i fladen så ud til at være ”gode nok”. Dette skete dels

for at tjekke, om de nu også var gode, og dels om der i givet fald kunne findes andre endnu ikke-registrerede stolpehuller, der til sammen kunne indgå i en konstruktion. Snitningen skete ved, at stolpehullerne blev forsøgt afrenset i fladen (noget der blev besværliggjort/nærmest umuliggjort af den lerede undergrund og endnu sværere i de perioder, hvor der var frost) Herefter blev de snittet ved, at den ene halvdel blev bortgravet ved hjælp af skovl og ske. Retningen for snittet af det enkelte mulige stolpehul blev lagt der, hvor det i hvert tilfælde blev vurderet, at det ville give den største information. Samtlige profiler fra de undersøgte stolpehuller, der kunne ses at indgå i en bygning, blev fotodokumenteret og tegnet i størrelsesforholdet 1:20. Andre snittede stolpehuller blev alene dokumenteret ved en tegning eller et notat. Fra stort set samtlige tagbærende og dørstolpehuller blev der udtaget jordprøver til eventuelle C-14 dateringer og makrofossilanalyser.

Væggrøfterne

Stort set ingen af de væggrøfter, der blev registreret ved prøvegravningen, kunne genfindes, da der her var gravet ret dybt ved prøvegravningen. Men der kom andre, og de blev undersøgt ved diverse snit, der skulle vise eventuelle konstruktionsdetaljer ved grøftens opbygning og eventuelle stratigrafiske relationer til andre anlæg.

Gruber

Udvalgte gruber blev udvalgt til nærmere undersøgelse. For de mindre gruber skete det ved, at de blev snittet ved, at den ene halvdel blev bortgravet ved hjælp af skovl og ske. Den herved fremkomne profil blev fotodokumenteret og tegnet i størrelsesforholdet 1:20. Andre større udvalgte gruber blev snittet ved, at gravemaskinen gravede den ene halvdel af gruben væk i lag af ca. ti centimeters tykkelse. Efter hvert træk blev den fremkomne flade undersøgt for fund. Hertil blev der anvendt skovl og ske samt metaldetektor. De to førstnævnte redskaber blev også anvendt, når den enkelte grubes profil skulle afrenses for at kunne blive dokumenteret (fotodokumenteret og tegnet i størrelsesforholdet 1:20.).

Grubekomplekser

I to grube komplekser blev der gravet en to meter bred grøft. I den ene gik den hele vejen igennem, i den anden kun noget af vejen, Det skete ved hjælp af gravemaskinen og foregik på samme måde som ved undersøgelserne af gruberne, nemlig ved at gravemaskinen gravede den ene halvdel af gruben væk i lag af ca. ti centimeters tykkelse. Efter hvert træk blev den fremkomne flade undersøgt

for fund. Hertil blev der anvendt skovl og ske samt metaldetektor. De to førstnævnte redskaber blev også anvendt, når den enkelte grubes profil skulle afrenses for at kunne blive dokumenteret (fotodokumenteret og tegnet i størrelsesforholdet 1:20.). I et andet tilfælde blev dele af et grubekompleks undersøgt ved at følge nogle mindre keramikkoncentrationer fundet i overfladen og se, hvor omfattende de så blev (de var ret omfattende). Dette betød, at undersøgelsen kom helt ned, hvor man stødte på råjord. I dette niveau kunne det tillige ses, hvorledes der var gravet flere gruber længere ned i råjord. Længere end hertil gravede vi dog ikke, da tiden ikke var til det. De herved fremkomne ukurante profiler blev ligesom fladerne afrenset og beskrevet i et notat samt fotodokumenteret på en måde, så der vil kunne laves en 3D-model. Flere steder blev dele af overfladen på grubekomplekserne afrenset med skovl og ske og i enkelte tilfælde med en maskine for at lede efter stolpehuller.

De fugtige aflejringer

De fugtige vådbundsaflejringer nordligst i delområdet blev kun undersøgt ved at profilet i en gammel søgegrøft, der her var gået ”dybt”, blev afrenset, og de derved fremkomne profiler blev beskrevet i et notat. De forskellige fund, der blev fundet ved muldafrømningen oven på disse aflejringer, blev samlet sammen.

Andre tiltag

Mens undersøgelsen af FHM 5450 stod på, blev markoverfladen, de forskellige anlæg og aflejringskontekster i den maskinafgravede flade samt konteksterne i de snittede stolpehuller mere eller mindre systematisk afsøgt med metaldetektor.

Der blev indsamlet overfladefund fra stort set samtlige anlæg, aflejringskontekster og fyldskifter, hvis sådanne fund var til stede. Flere af disse overfladefund blev enten målt ind med GPS eller deres placering skitseret ind på diverse oversigtplaner, som blev anvendt i udgravningsfeltet. Disse placeringer er sidenhen overført til den Map-Info-tabel, hvor også placeringen af de GPS-indmålte fund er gemt. Tabellen hedder ”FHM5450_Fund_20130919”

Generelle bemærkninger vedrørende dokumentationen af lokaliteten

For at dokumentere resultaterne af de ovenfor nævnte overvejelser og tiltag blev der oprettet 35 tegningsnumre, hvor hvert nummer er et stykke A3-tegnapapir (på flere af disse kan der på en og

samme tegning være flade- og profiltegninger af flere anlæg), og der blev taget 625 digitale udgravningsfotos. De forskellige fotos blev taget med et digitalt spejlreflekskamera.

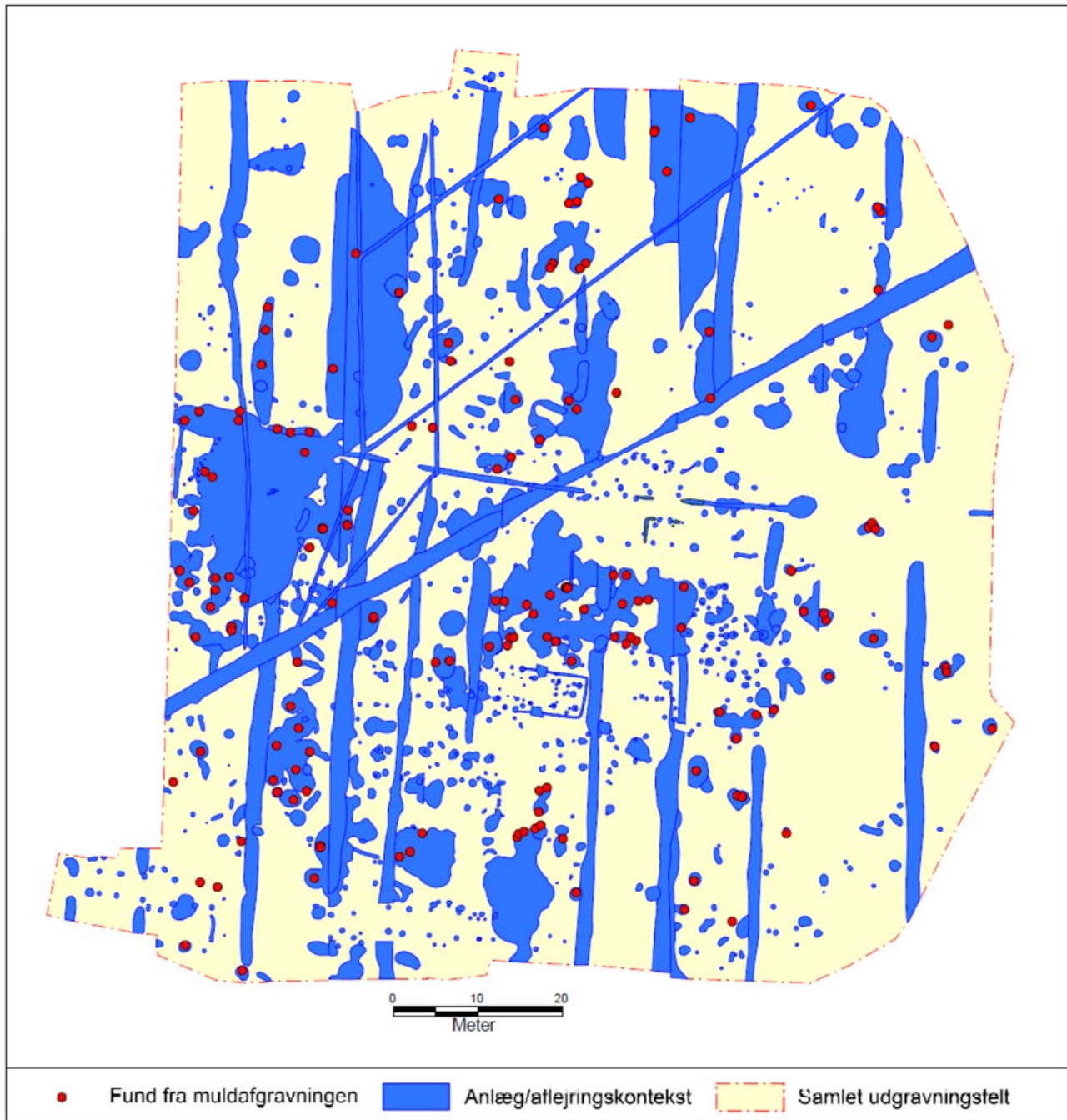
Alle registreringer af fund, kontekster, anlæg, tegninger og fotos ude på selve udgravningen skete på forskellige blanketter i A4- eller A5-format, designet til at passe til MUD-databasen, og på diverse udprintede oversigtsplaner, som skitser og noter. Overførslen af data fra blanketterne og skitserne/noterne til MUD-databasen skete både under og efter, at udgravningen var slut. For at rationalisere arbejdsgangen i overførselen af data til MUD begyndte vi at taste flere af anlægsbeskrivelserne direkte ind i MUD. Dette skete via en tablet, der havde trådløs internetforbindelse og dermed kunne være med ude i udgravningen. Indtastningen skete i et skema, der blev kopieret ind i beskrivelsesfeltet ved hvert A-nr. (skemaet kan findes i sagens akter under "Liste"). Dette med tabletten lykkedes kun delvist, da der var nogle indkøringsproblemer. Desuden gjorde vejrliget det nogle gange umuligt, da tabletten ikke var beregnet til at være ude. For at styrke graden af MUD-databasens validitet og reliabilitet var det nødvendigt at foretage en række ændringer og rettelser i data i tiden efter udgravningens ophør. Det er blevet tilstræbt, at de fleste ændringer og rettelser er blevet noteret ved de berørte data.

Indføringen af fundbeskrivelsen skete direkte i MUD og skete i lighed med anlægsbeskrivelsen ved anvendelsen af et beskrivesskema, som var tilpasset i forhold til det materiale, fundet var fremstillet af. For beskrivelsen af keramikken blev der tillige anvendt et klassificeringsskema, der i sin tid blev udarbejdet af Berit Eriksen og Jette Linå i forbindelse med motorvejen ved Lystrup i begyndelsen af dette årtusind. Her blev det lavet om til, at hver type af bund, hank, rand m.m. fik et nummer (skemaerne kan findes i sagens akter under "Liste"). Grunden til denne systematik i indtastningen af data skyldes ønsket om at kunne anvende data i Excel og Map-Info og dermed maksimere nytten af data, både i forhold til lokaliteten selv, men også så data herfra lettere kan anvendes i en anden sammenhæng.

For at give indmålingerne af anlæggene/aflejringskonteksterne en større grad af klarhed og retvisning er der foretaget rettelser i den Map-Info-tabel (FHM 5292 Samlet Anlæg), der indeholder de opmålte anlæg og aflejringsstekster. Derfor er der i denne tabel mindst to forekomster af det samme anlæg/aflejringskontekst. En eller flere har værdien "F" i kolonnen "Aktiv", mens den, der er den redigerede version, har værdien "T". Det er anlæg/aflejringskontekster med sidstnævnte værdi, der skal søges frem via en SQL-søgning, for at få den komplette redigerede plantegning for udgravningen.

Undersøgelsens resultater

På den 10.030 m² stor muldafrømmet flade på lokaliteten Bendixminde, delområde 2 blev der indmålt 883 anlæg/aflejringskontekster, en mindre del af disse hører sammen da et og samme dræn eller andre anlæg/aflejringer kan forekomme i flere felter, hvor de i hvert felt fik forskellige A-numre (se fig. 5).



Figur 5. Anlæg, aflejringskontekster og fund i den muldafgravede flade

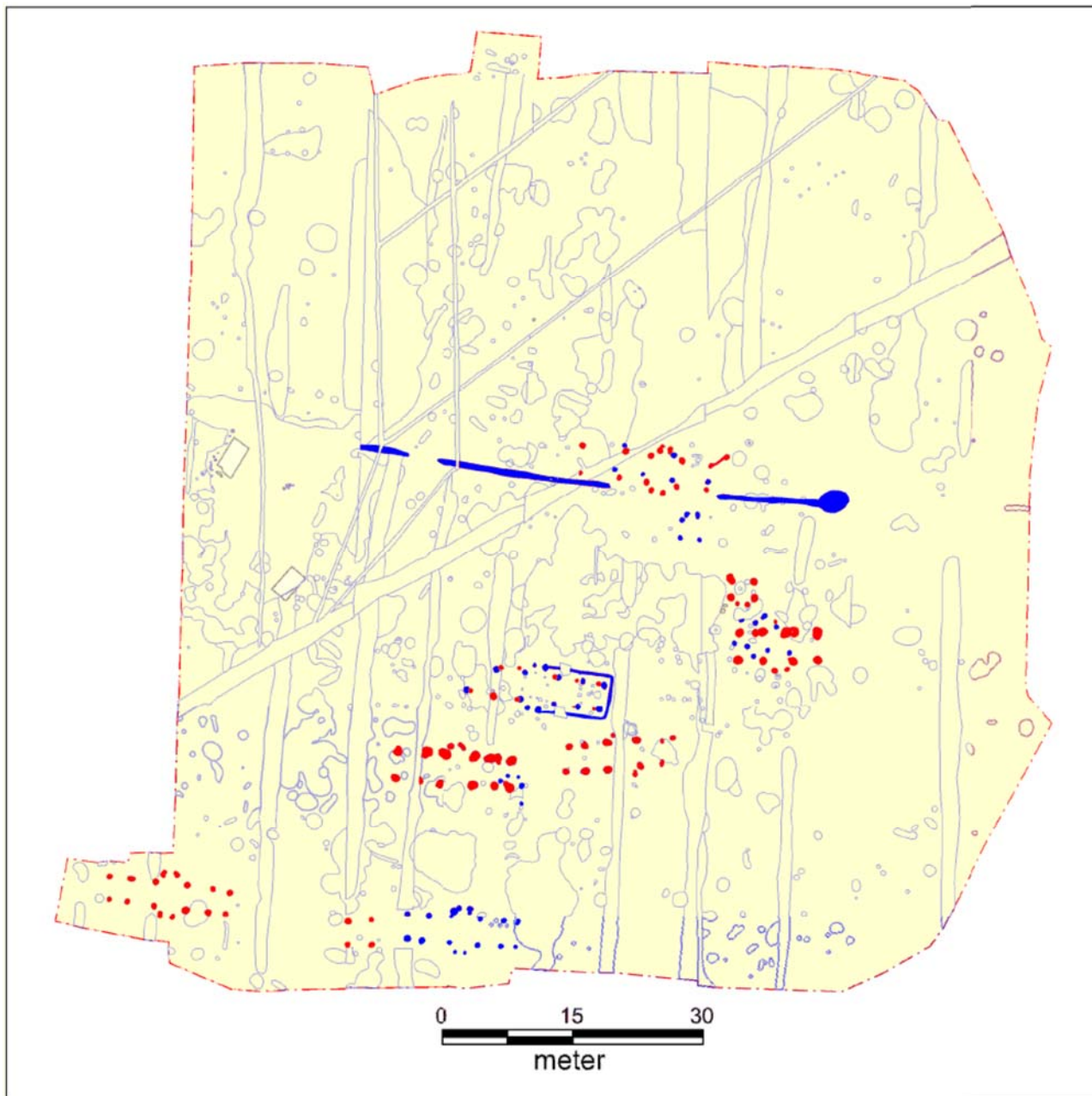
Af samme plantegning ses hvorledes anlæggene/aflejringskonteksterne især fandtes i den midterste del af udgravningsfeltet og videre ud til feltgrænsen mod vest og syd. Det antages derfor, at bebyggelsen ikke er afgrænset i disse to retninger, hvilket i den vestlige retning bekræftes ved, at der i en søgegrøft umiddelbart vest for udgravningsfeltet ses at være flere anlægsspor. I en nordlig og østlig retning ser det mere ud til, at afgrænsningen af bebyggelsen her godt kunne være afgrænset. Dog skal det her bemærkes, at der i udgravningen er en bebyggelse fra den tidlige

førromerske jernalder (500-300 f.Kr.), som erfaringsmæssigt kan ligge spredt inden for et 10 ha. stort område. Af det samlede antal i fladen indmålte anlæg/aflejningskontekster blev mindst 360 underkastet en nærmere undersøgelse ved at blive snittet, andre ca. 260 anlæg/aflejningskontekster blev mere eller mindre alene beskrevet og/eller vurderet i overfladen, og endelig var der omkring 230 indmålinger, som umiddelbart hverken blev snittet, beskrevet og/eller vurderet i et omfang, så det blev noteret.

Det drejede sig om anlæg og aflejninger, der bl.a. omfatter vådområdeaflejninger (fra langt tilbage i tiden til i dag), kogestensgruber (der som anlægstype har en dateringsramme fra bronzealderen til begyndelsen af yngre jernalder), forskellige typer af stolpehuller (der ud fra den sammenhæng, de her indgår i, og i et mindre omfang ud fra hvad der er fundet i dem, har en datering til ældste del af førromersk jernalder og yngste del af førromersk jernalder til begyndelsen af ældre romersk jernalder), flere gruber og grubekomplekser (der samlet set har samme dateringsramme som stolpehullerne), agerrener (der er rester af det marksystem, der blev anvendt fra en gang i vikingetiden til op i 1800-tallet), og diverse aflejninger, der ikke var noget, til formodede anlæg, der viste sig at være stenspor, hovedsageligt forårsaget af det moderne landbrug, ligesom forekomsten af flere dræn også er det.

Stolpehuller

I den muldafrømmede flade var der henved 229 anlæg/aflejningskontekster, der i fladen blev vurderet til at kunne være et stolpehul. Af disse blev mindst 185 snittet. I alt var der 133 stolpehuller, som på forskellig vis indgik i det, der tilsammen udgjorde ni tre-skibede og syv staklader/firestolpeanlæg.



Figur 6. De forskellige langhuse og staklader/firestolpeanlæg fremhævet med forskellige farver. Samtlige andre anlæg og aflejringer er også gengivet.

Blandt de 3-skibede huse var der seks langhuse, der bestod af seks sæt tagbærende stolpehuller, to langhuse bestod af fire sæt tagbærende, og endelig var der et langhus, hvor det er lidt usikkert, om det bestod af fire eller fem sæt tagbærende stolpehuller. Langhusene var mindst 6,4 til 15,6 m lange og mindst 3,5 til 5,5 m brede (væggene var ikke bevaret, og nogle af dem havde indgangsstolpehuller bevaret, og andre ikke – derfor mindste målene). Ud fra forskellige elementer ved deres grundplan er der et af disse langhuse (K9), der kan dateres til at være fra den ældre del af førromersk jernalder (per. 1). Otte andre langhuse kan typologisk tilskrives den sidste del af yngre førromersk jernalder (per. II, IIIa og IIIb) eller begyndelsen af

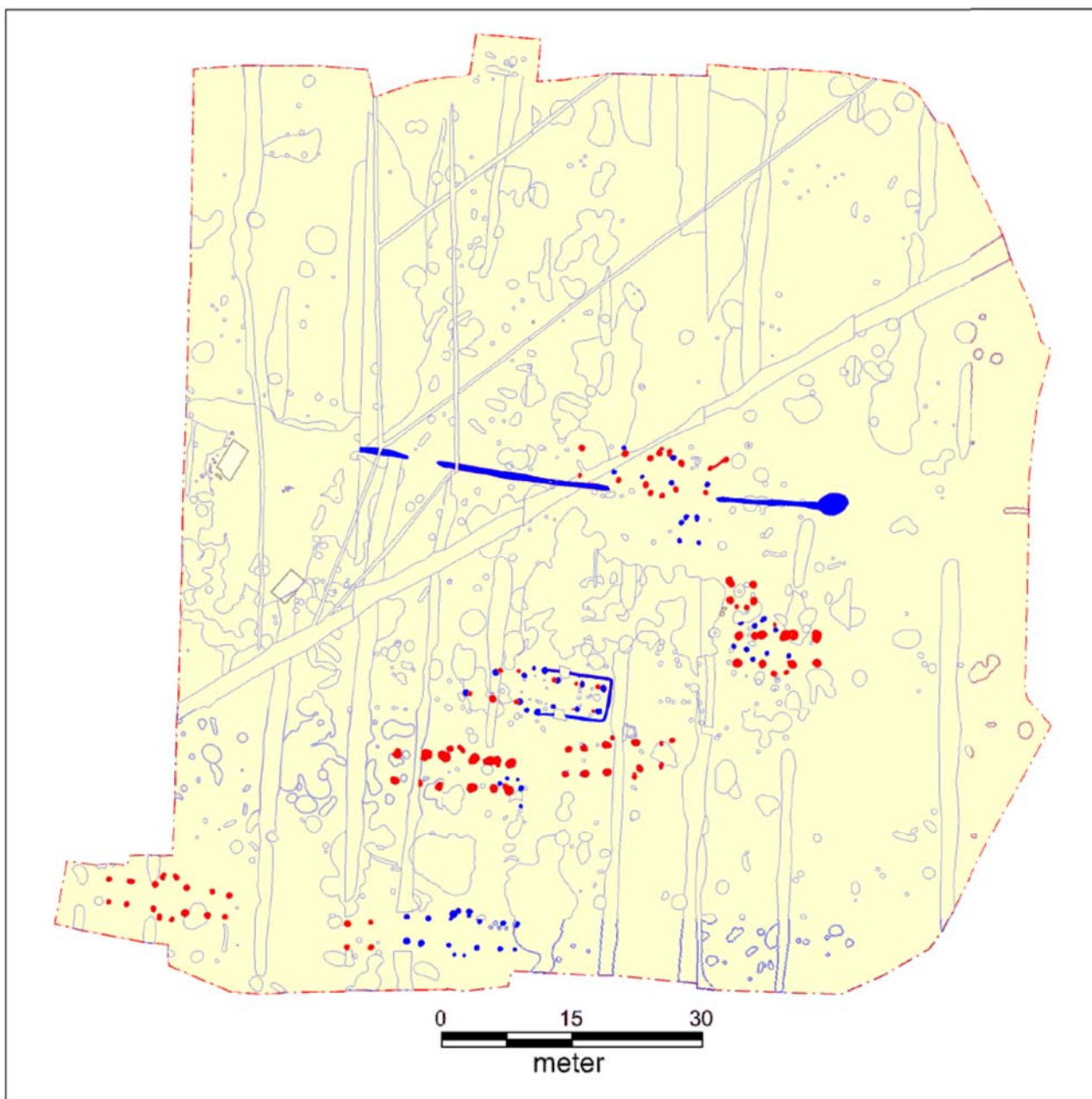
ældre romersk jernalder (B1a) (K1, K2, K3, K4, K6, K7, K10 og K11.). En del af væggen til K5 ses at have været udgjort af et hegn, der ved udgravningen fremstod som en hegnsgrøft. Flere af de tagbærende stolpehuller i K2 kunne også ses at have været skiftet ud, og noget af det samme kunne ses i K10. Det skal også her bemærkes, at langhuset K4, udover at bestå af seks tagbærende og fire indgangsstolper, bestod af en relativt dyb vægggrøft i den østlige ende af langhuset. Dertil kom, at de tagbærende stolpehuller i den østlige del var udfyldt med megen trækul og ildskårne sten. Betragtes langhusenes udbredelse i fladen (se fig. 6), ses det, hvorledes husene har en tendens til at ligge i et sydvest-nordøstligt strøg, hvor de sydligste tillige nærmest ligger på række.



Figur 7. K4 og K11

Alle de fem staklader/firestolpehulsanlæg bestod af to sæt tagbærende stolpehuller (det var ikke alle tagbærende stolpehuller, der var bevaret), og flere af dem havde tillige en eller to indgangsstolpehuller. Disse bygninger målte mellem 2,5 til 4 m i længden og 2,1 til 3,5 m i bredden. Fra prøvegravningen kunne det ses, at der i firestolpeanlægget K2 havde været en vægggrøft, der mindst havde gået langs de to af siderne. Ingen af stakladerne/firestolpeanlæggene kan i sig selv dateres, men der ses en ”tydelig” sammenhængen mellem et par af lang langhusene og et par af stakladerne (mere om dette nedenfor), der dermed knytter de to staklader

til de dateringsrammer, som langhusene har – det antages, at dette er en dateringsramme, der gælder for de andre staklader/firestolpeanlæg.



Figur 8

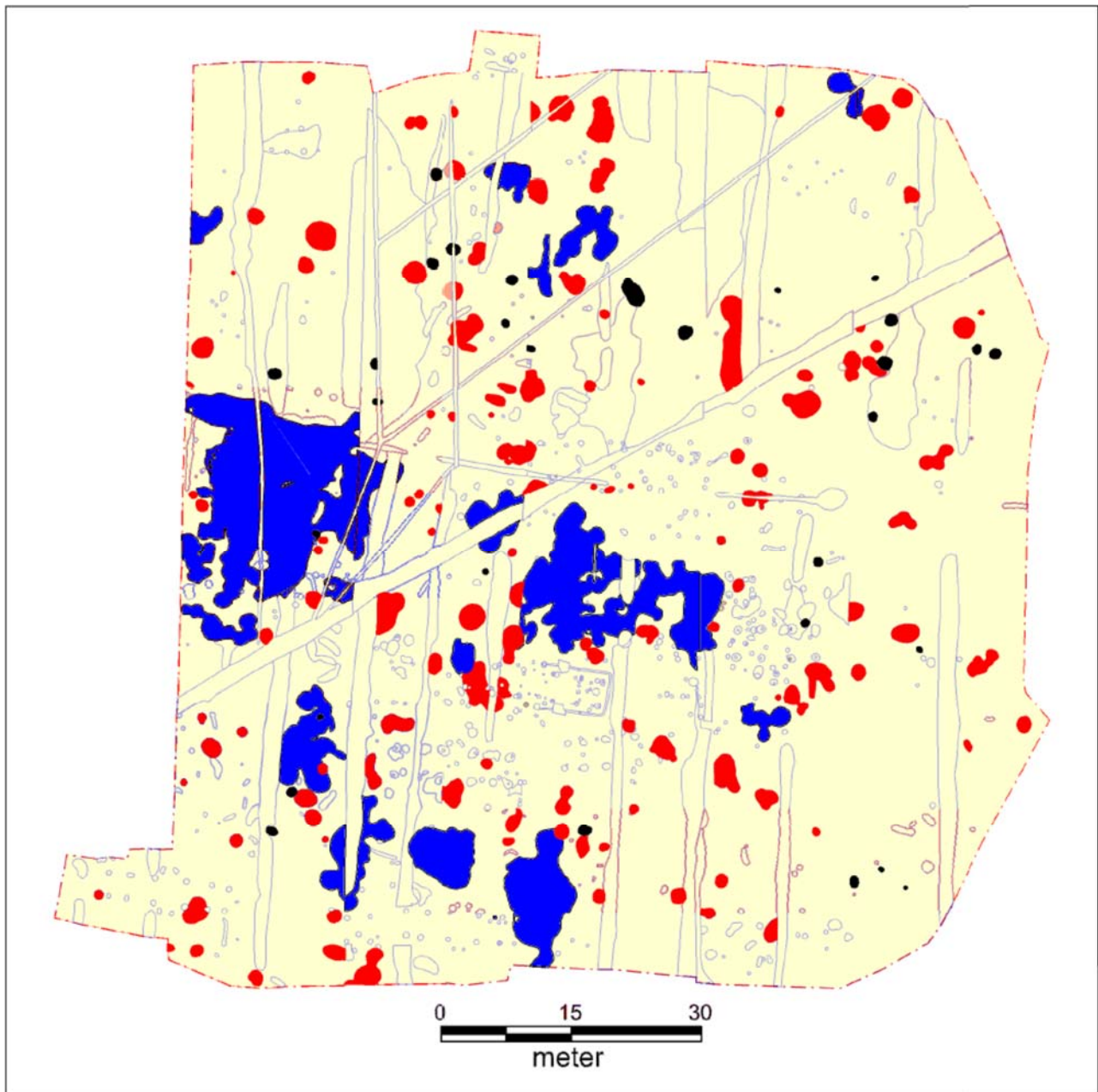
Der var 58 snittede stolpehuller og et antal andre stolpehuller, som i fladen så ”gode” ud, men som dog ikke umiddelbart blev knyttet til et langhus, et hegn eller nogen anden konstruktion. Nogle af disse kan meget vel trods alt være en del af de udskilte konstruktioner. Men mens andre af disse snittede stolpehuller ikke var noget, var andre gode og kan sammen med andre i fladen ”gode” stolpehuller ses som en del af mulige aktivitetsområder, hvor aktiviteterne har haft en karakter, hvor et eller flere stolpehuller var nødvendige. De

her omtalte ”gode” stolpehuller kan ikke som sådan dateres, men flere af dem skal nok relateres til de aktiviteter, der ellers er fundet, og har derved også samme dateringsramme.

Gruberne

I den muldafrømmede flade blev der fundet henved 177 gruber, der overordnet fordeler sig på 131 ”almindelige gruber”, 18 grubekomplekser og 28 kogestensgruber.

Af de almindelige gruber var der henved 23 gruber, der blev snittet, og de målte mellem 54 og 342 cm i længden og mellem 45 og 329 cm i bredden. Det er en variation i målene, der meget godt afspejler variationen af gruber – fra dem der er runde og næsten har samme diameter, som de største stolpehuller, til de store gruber der er ottetals-formet til rektankulære i fladen, og som består af to eller tre nedgravninger, hvor der så er en eller flere aflejringer, der overlejrer alle nedgravninger. De ”almindelige” gruber havde en dybde på mellem 9 og 140 cm. Hvad deres oprindelige funktion angår, har de fleste nok tjent som lertagningsgruber, men flere har den for ovne karakteristiske større nedgravning ved siden af den mindre, og aflejringer der ligeledes er typiske for denne type anlæg (se fx A312). Hvad de mindste gruber angår, er deres funktion mindre klar, men en slags søgehul efter den gode ler var et forslag. Fælles for mange af disse ”almindelige” gruber er, at de i et eller andet omfang til sidst er blevet brugt som affaldsgruber. De ”almindelige” gruber kunne ikke i sig selv dateres, hvorfor deres datering afhænger af hvad der fandtes i dem – mere om det nedenfor.



Figur 9. Udbredelsen af de "almindelige gruber" (rød), grubekomplekser (blå) og kogestensgruber (sort) i delområde 2.

Der er her ikke nogen fast grænse mellem gruber og grubekomplekser, men grubekomplekserne er gerne kendetegnet ved at bestå af flere end tre sammenhængende nedgravninger (gruber), der gerne har en eller flere aflejningskontekster, der overlejrer de fleste af gruberne, således at de enkelte gruber ikke kan udskilles i fladen. Grubekomplekserne her varierer meget i størrelse. Således fylder de to største grubekomplekser A20 og A222 henholdsvis 295 m² og 165 m² (til sammenligning fylder nogle af de store "almindelige gruber" 5 til 6 m² i fladen). I de snit, der blev foretaget igennem et par af grubekomplekserne, kunne det netop ses, hvorledes de bestod af flere sammenhængende gruber, men der kom dog ikke nogen afklaring af deres funktion. De samme snit viste desuden, at deres dybde lå mellem 86 og 100 cm og

adskilte sig derved ikke fra de ”almindelige gruber”. Grubekomplekserne kunne ikke i sig selv dateres, hvorfor deres datering afhænger af, hvad der fandtes i dem – mere om det nedenfor.

Der var ingen af de mange kogestensgruber, der blev undersøgt nærmere, men ved flere af dem kunne det ses, at det kun var bunden af selve kogestensgruben, der var tilbage. Kogestensgruberne kunne ikke i sig selv dateres, men det er en anlægstype, der findes fra og med bronzealderen til og med den ældste del af yngre jernalder.

Vådområdeaflejring/kulturlagsaflejring

Fra midten af den nordlige feltgrænse var der en ”Kile”, der gik omkring 28 m mod syd (A272, A273 og A729). Det var en fugtig kulturlagsaflejring, der var aflejret i en mindre lavning. Aflejringerne var samlet set ca. 45 cm tykke og bestod af mellem grålig hen imod det blålige siltet ler med udfældninger i i bunden, hvorover der fulgte en aflejring, der var meget lig, men med trækul. Endelig fulgte øverst en mellem gulliggrå sandet og siltet ler, hvor der også kunne ses udfældningsfænomener. Disse aflejringer blev ikke undersøgt i noget videre omfang.

Agerrener og dræn

Flere steder i den muldafrømmede flade var der et større antal agerrener, som er sporene fra det marksystem, der blev anvendt fra sidste del af vikingetiden til engang i 1800-tallet. Mange af agerrenerne blev forsøgt gravet væk ved muldafgravningen, når dette ikke indebar, at der skulle graves for dybt. Af nyere dato blev der i fladen registreret flere drængrofter, hvilket forklarede, hvorfor markerne fremstod så veldrænede. Endelig skal det nævnes, at der ligeledes i den muldafrømmede flade blev fundet flere rodvælttere, naturlige stenspor og flere forskellige fænomener ved råjorden, alt sammen noget der dårligt lod sig datere.

Oldsagerne

Der blev ved undersøgelsen af delområde 2 (FHM 5450) gjort en stor mængde af fund, hvoraf praktisk talt alle er taget med til museet. Der er fund, der fordeler sig på 687 forskellige X-numre, som igen er opdelt efter, hvilket materiale de forskellige fund er gjort af (se fig. 10).

	Bjergart	Flint	Keramik	Lermateriale	Slagge	knogle/ tand	træ	Jordprøver	Metal	I alt
Antal fundnumre	10	30	358	13	33	1	1	211	30	687
Vægt	12.684	1.390	319.047	2.258	5.965	2	27			
Antal	17	74	15.371	138	73					

Figur 10. Fordelingen af fund inddelt efter, hvilket materiale de er gjort af, og hvor meget nogle af dem vejer, og hvor mange der er i antal.

Keramik

De mange fundnumre (X-numre) med et keramisk indhold dækker over alt fra nogle X-numre, der blot indeholder et enkelt lille sideskår, til X-numre som X639, der indeholder i alt 1.099 skår, der tilsammen vejer 22.273 g. Praktisk taget hele det keramiske materiale er skår fra den datidige keramiske service (forskellige kar, kopper, fade, ler låg m.m.), som blev anvendt i datidens daglige husholdning. Af det samlede skårmateriale udgør sideskårene med et antal på 12.166 skår, der vejer 213.909 g. langt den største andel. Men der er også en relativt stor forekomst af bund-, hanke-, rand- og/eller ornamenterede skår. Således er der 1.801 randskår (vejer 58.138 g.), 386 hankeskår (vejer 14.688 g.) og 1.282 bundskår (44.901 g.). Blandt rand- og hankeskårene er der 152 skår (vejer 7.937 g.), hvor der både ses en rand og en hank (eller dele af sådanne elementer). Blandt alle skårtyperne er der 217 skår (vejer 10.298 g.), der tillige er ornamenterede, langt hovedparten ved en liste med fingerindtryk umiddelbart under randen.

Ved at se på nogle af de typologiske elementer ved det keramiske materiale, der lader sig datere nærmere, ses det, at der er en del, der lader sig datere til den ældre del af førromersk jernalder (per. 1) – bl.a. randskår med læbe - og at langt hovedparten kan dateres til at være fra sidste halvdel af førromersk jernalder til og med ældre romersk jernalder. Inden for den sidste meget brede dateringsramme virker det som om, at langt hovedparten skal dateres til at være fra sidste halvdel af yngre førromersk jernalder (ca. per. IIIb) og begyndelsen af ældre romersk jernalder (bl.a. let fortykket, bredt facetterede randskår og/eller lister med fingerindtryk umiddelbart under randen). Det er kun meget få skår, der snævert daterer sig til en senere del af ældre romersk jernalder.

Blandt skårene af det keramiske service forekommer der flere, der skiller sig ud, fx forekommer der flere eksempler på meget store X-formede hanker og flere bunde der i bundene har mange ornamenter, der mest af alt ligner frøaftryk af korn eller frø (se fx X310_7).

Blandt det store keramiske materiale var der specielt et fund, der skilte sig ud. Det var en hul pølseformet rangle med lige ender, der kan give lyd fra sig. Ranglen er 5,5 cm lang og omkring 3 cm i diameter. Røntgen viser, at det er tre sten i midten, der giver lyd.



Figur 11. Ranglen (X300), der blev fundet ved udgravningen af en større skårsamling i grubekomplekset A222 (Fotolab, MOMU).

Andre specielle genstande (men knap så sjældne) er fundet af et par lerblokke (X116 og X117), hvoraf den ene er ornamenteret. Det er en genstandstype, der relaterer sig til husets ildsted og lader sig datere til den ældre del af førromersk jernalder. Flere steder i fladen og ved diverse undersøgelser blev der fundet et større antal skår fra ildbukke (antal og vægt) af den type, der er hule indeni, og som har hornlignende afslutninger øverst oppe i hjørnerne. I mindst et tilfælde ses det, hvorledes siden af en ildbuk (X350) har bestået af tremmer. Bemærkes skal det også, at der i det keramiske materiale blot er fundet en tenvægt (lavet på et gammelt sideskår).

Jordprøver

Det store antal jordprøver skyldes principperne for, hvad der skal til for at tage prøver til flotering fra et langhus (at der mindst bør tages prøver fra hvert tagbærende stolpehul og da både fra fyldet omkring stolpen og fra et eventuelt stolpespor) og ønsket om at kunne prioritere imellem, hvilke af langhusene der burde undersøges nærmere naturvidenskabeligt, når selve udgravningen var tilendebragt og et større overblik var opnået. Endelig blev der ligeledes udtaget enkelte jordprøver fra en grube. Af de 211 jordprøver, der alle var til flotering, var der 104 prøver, der blev sendt til videre naturvidenskabelig analyse, hvoraf noget af det fremkomne materiale forhåbentligt kunne bruges til C-14 dateringer.

Metal

Opgørelsen over metalfundene fra delområde 2 tæller mest mindre stykker "jern", hvorom det er tvivlsomt, om det er noget, og i givet fald hvad det er. Men der er flere stykker, der skiller sig ud bl.a. den henvend 10 cm lange fibel (X328), der udmærker sig ved en meget lang og mangedekantet fod. Det er endnu

ikke lykkedes at finde hverken paralleller, eller nogen der har set noget lignende. En medvirkende årsag hertil kunne være, at det i stedet for en fibel er et beslag, eller noget der har siddet på noget andet bronze. Af bronze er der et fragment af en fibel (X577), der dog endnu ikke er færdigkonserveret, og et ottetalsformet spænde. Dertil kommer flere andre mindre metalgenstande som en lille skive og en nagle. Endelig blev der også fundet en mønt (X564), der ikke uden afrensning lod sig identificere og datere. Men da den blev fundet i en drængrøft blev dette bortprioriteret.



Figur 12. Bronzefiblen eller beslaget X328 fundet i toppen af grubekomplekset A572.

Slagge

For en lokalitet som denne er antallet af fundnumre, der indeholder slagge, relativt stort. De forskellige fundnumre dækker over nogle, der indeholder et enkelt lille stykke, der kun vejer et par gram, til andre numre der indeholder lidt flere stykker, der samlet også vejer lidt mere, og helt op til X345, der indeholder et eneste stykke slagge, der vejer 3.133 g. Enkelte stykker er slagge på et lermateriale, men ellers er det mere almindelige slaggeklumper.

Flint og Bjergart

I flintmaterialet er der udover enkelte dårlige flækker og enkelte stykker ildskårnet flint kun simple afslag, der ikke giver anledning til en nærmere datering end til oldtiden. Blandt genstandene af bjergart er der enkelte glittesten og flere knusesten samt fragmentet af en kværn (en ligger).

Andre fund

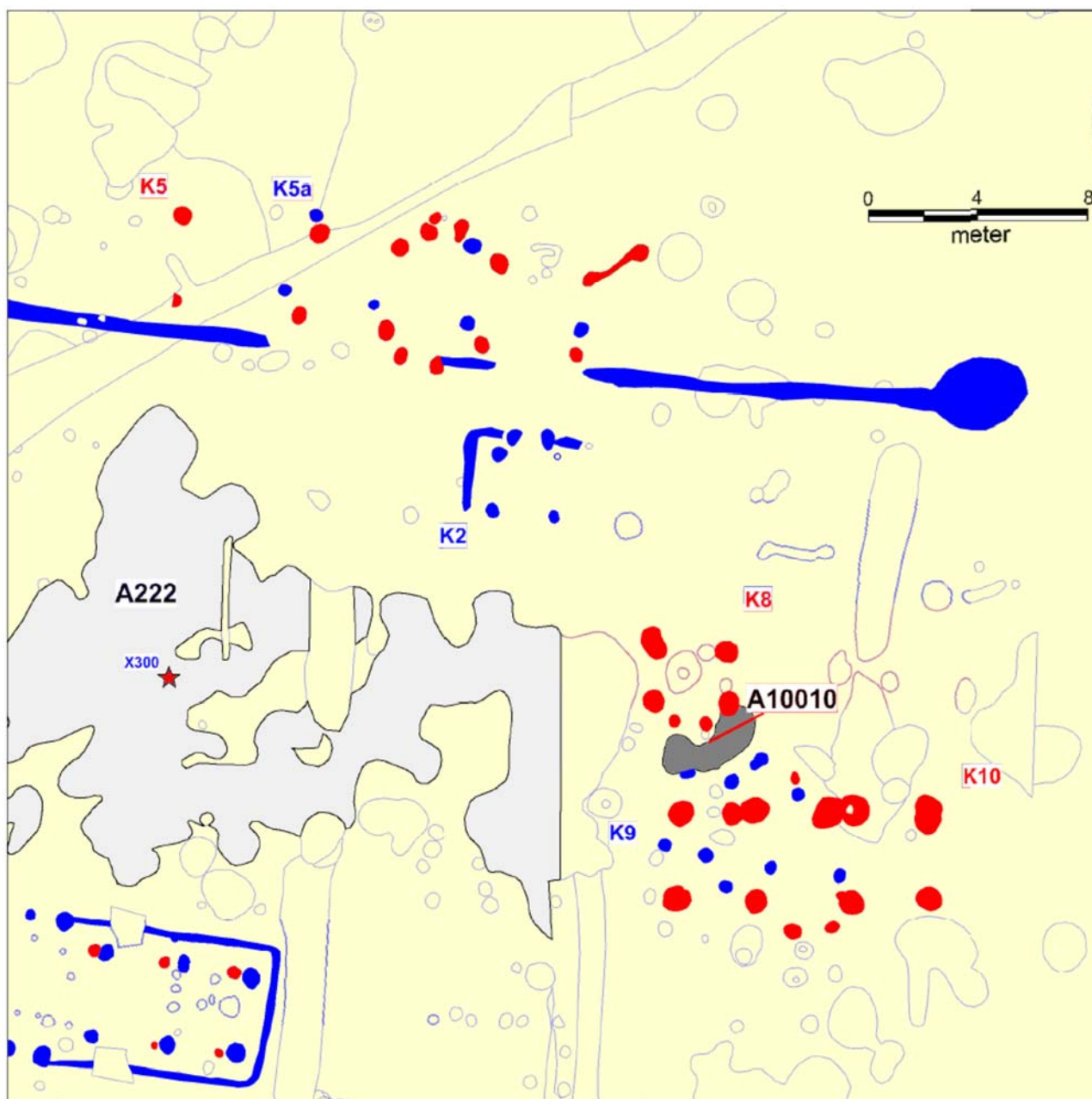
Ud over de ovenfor omtalte fundkategorier blev der også gjort en del fund af let brændt ler og/eller lerklining, ligesom der blev hjemtaget en enkelt trækulsprøve og fundet meget lidt knogle. De sidste to fund regnes ikke for at være væsentlige.

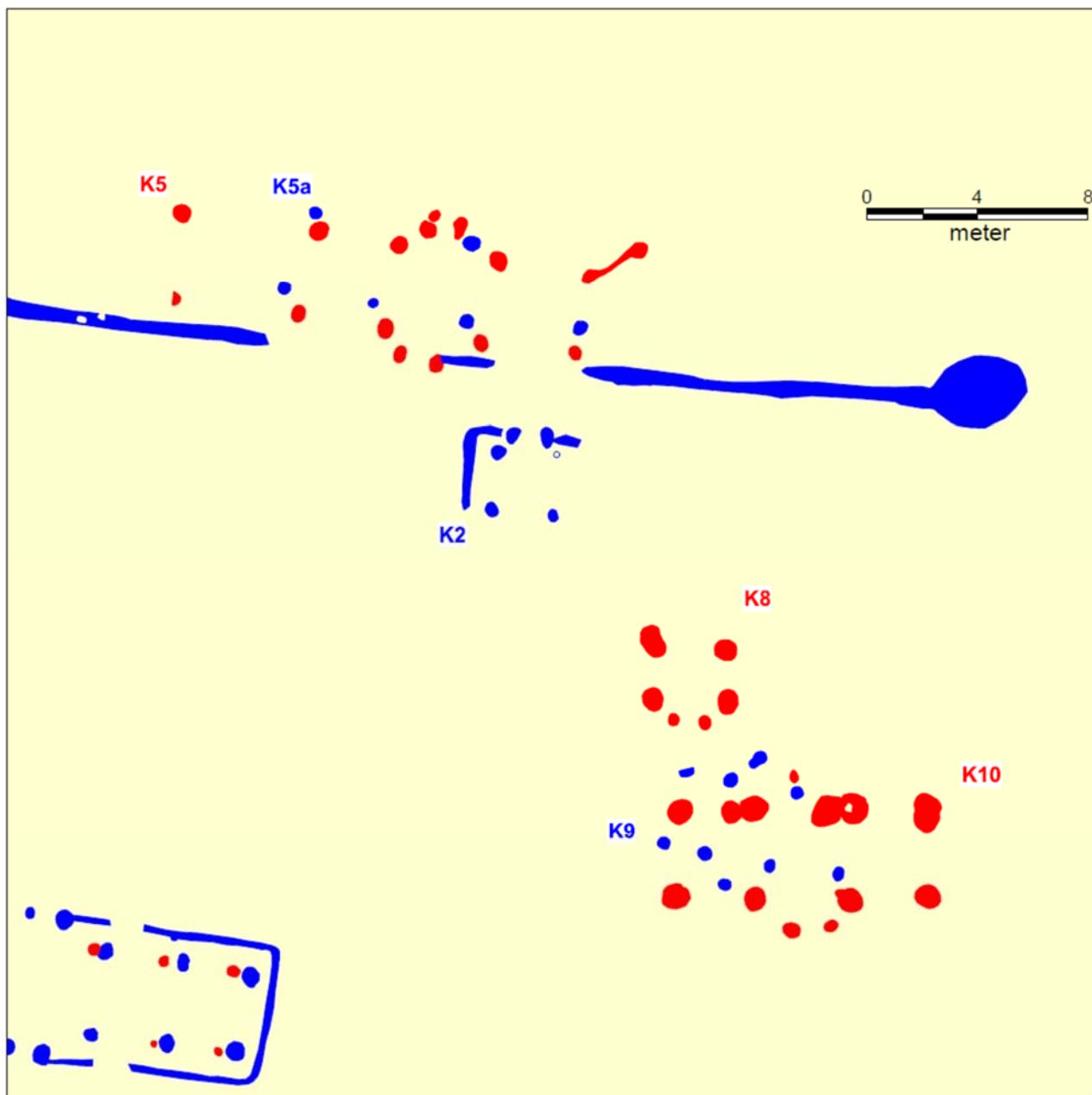
Sammenfatningen af anlæg/aflejringer og oldsagsfund

Hvorledes relationerne umiddelbart er mellem flere af de ovenfor omtalte konstruktioner, anlæg og oldsagerne vil være temaet for dette afsnit af beretningen. Som nævnt ser det ud til, at lokalitetens langhuse fordeler sig i et nordøst-sydvestligt strøg. Dette vil være ledetråden i nedenstående korte gennemgang, startende med de nordøstligste langhuse.

De nordøstligste huse

I denne del af delområde 2 er der fundet tre langhuse (K9, K5 og K10) og to firestolpeanlæg (K2 og K8) samt en hegnsgrøft. Dertil kom en del gruber m.m., herunder det store grubekompleks A222.





Figur 13. De nordøstlige huse. Øverst ses alle andre anlæg/aflejringer i dette område, nederst ses kun bygningerne samt et grubekompleks.

Det antages, at langhuset K9 er det ældste langhus i delområde 2, dette dels ud fra en typologisk betragtning og dels ud fra den omstændighed, at et af de tagbærende stolpehul til K9 er gravet bort af et tagbærende stolpehul til K10, samt at fyldskiftet (A10010) skærer en af de tagbærende stolpehuller til K9. Dette fyldskifte kan meget vel være en aktivitetsaflejrning, der formodes at tilhøre K10 og K9. K9 dateres til ældre førromersk jernalder (per. 1) og har dermed samme datering som en del af det keramiske service og et par lerblokke, samt flere af delområdet gruber, hvor netop omtalte keramiske service er fundet.

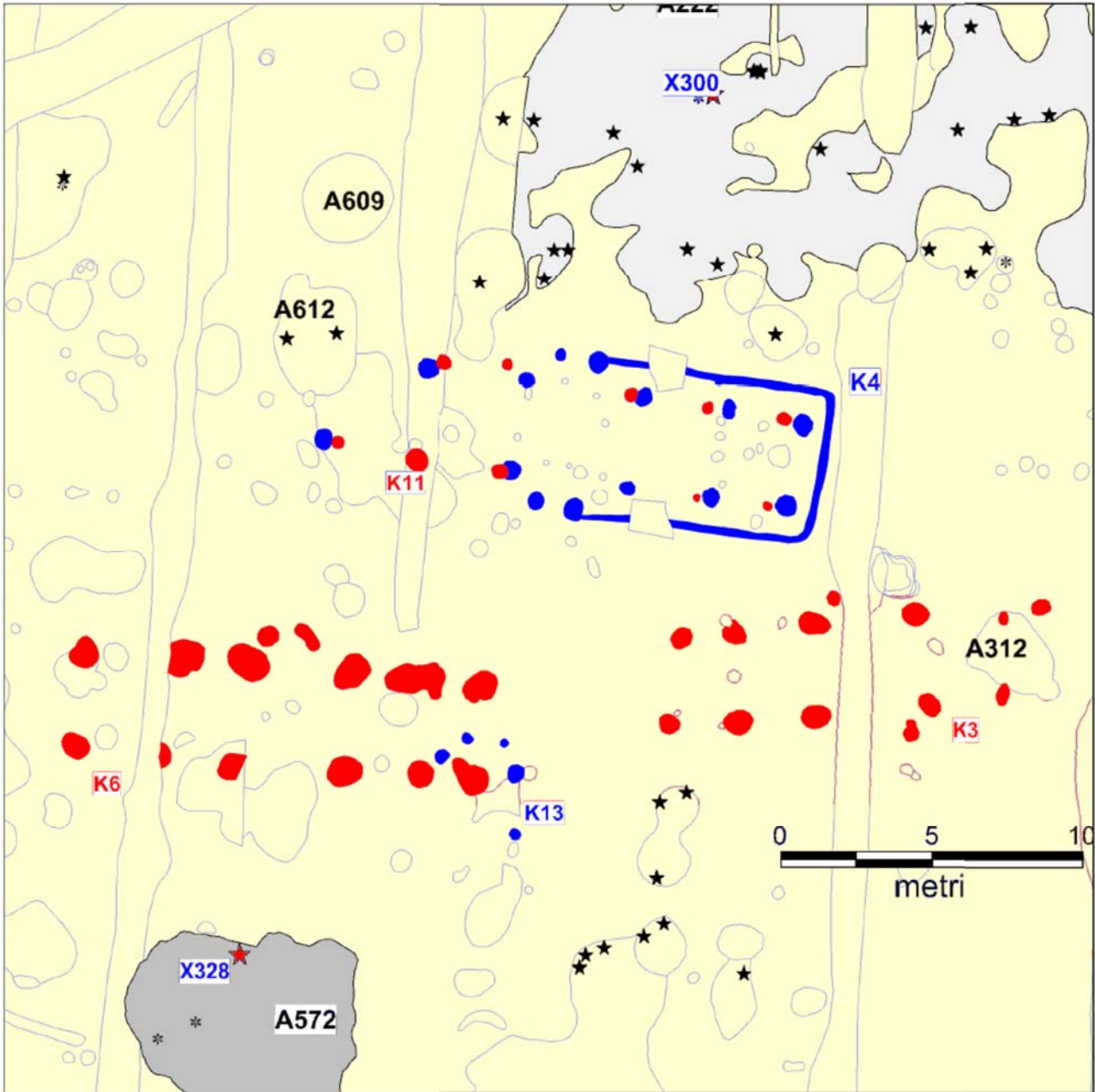
Stratigrafisk yngre er langhuse K10, og det har sammen med K5 flere lighedspunkter med langhusene fra fase 0 og 1 på lokaliteten Vendehøj (Ejstrud og Jensen 2000), hvilket daterer dem til den tidligste del af yngre førromersk jernalder. De to langhuse har hver især et fire Stolpeanlæg skråt over sig, hvor indgangene i de to bygninger er vendt mod hinanden. Det er nærliggende at betragte de fire bygninger som dele af to gårdsenheder. Det antages, at hegnsgrøften indgår som en del af ydervæggen til K5, da det er en arkitektur, som er meget lig den, der ses på lokaliteten Rosbjerg vest (FHM 4953). Både K5 og K10 ses at have fået skiftet nogle af deres tagbærende stolper ud, og/eller der er sat støttestolper ind. Til at forstyrre denne datering af K10 er et mindre randskår (X515) fundet i det tagbærende stolpehul A824. Randskåret er vurderet til at være en fortykket rundet rand, og dermed kan K10 være lidt yngre end her foreslået (så det er et skår, der ved en given lejlighed skal ses på igen).

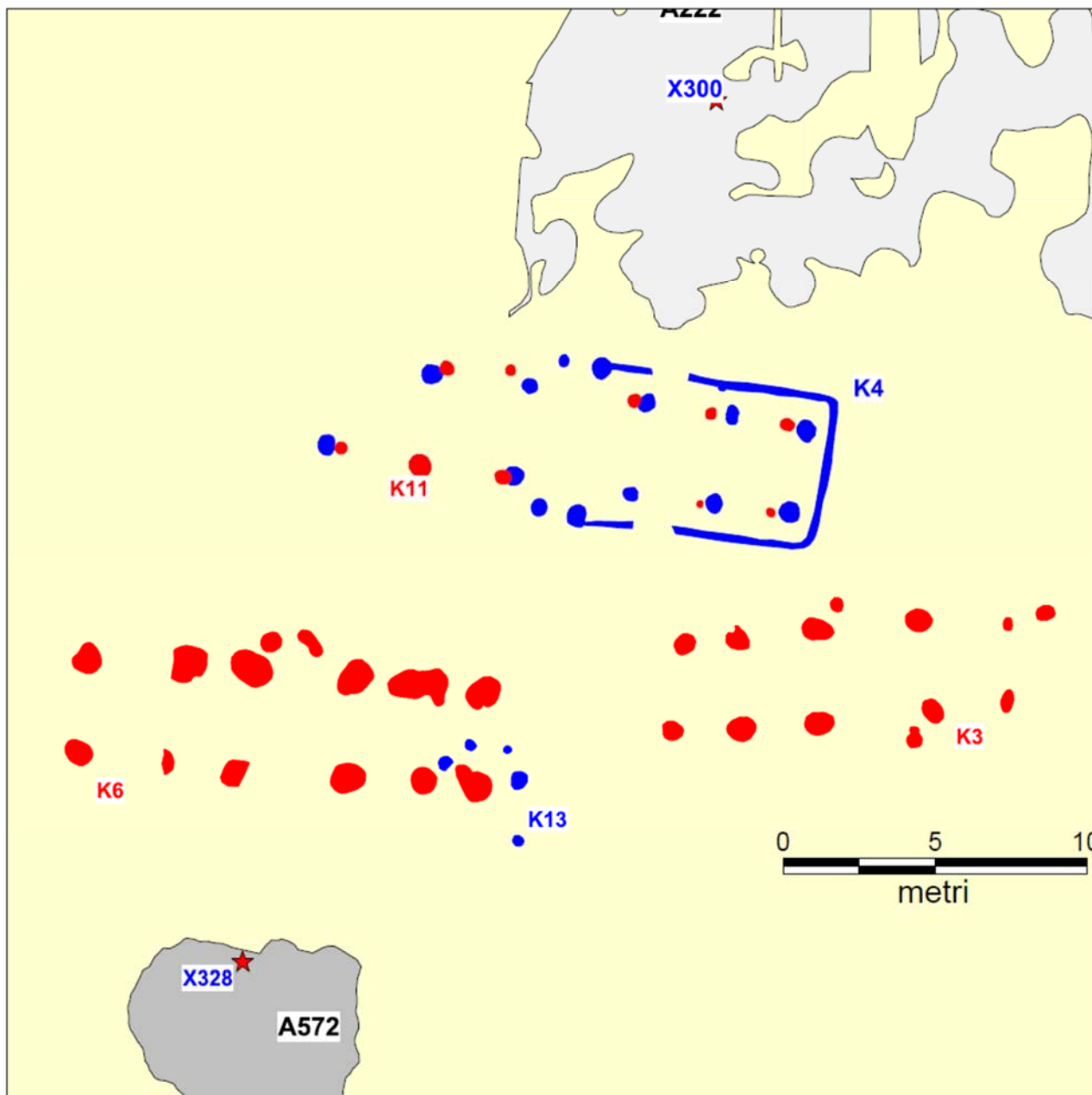
Vest for de nordligste langhuse lå det store grubekompleks A222, hvori blandt andet ranglen X300 blev fundet. Ranglen blev fundet ved udgravningen af en meget omfattende skårsamling, der var med til at gøre, at der fra dette kompleks foreligger 3.114 skår, der tilsammen vejer 68.771 g. Ved blot at se på nogle af de forskellige typer rande, hanke og ornamentik giver det primært en datering til tiden omkring vor tidsregnings begyndelse, med få skår der med sikkerhed trækker op eller ned i tid. Dette er meget lig det fundbillede, der også ses i andre af lokalitetens grubekomplekser (som fx A20), hvor der også kan forekomme få fund fra ældre førromersk jernalder (hvilket nok skyldes, at da de i tiden omkring vor tidsregnings start gravede nye gruber, kom de samtidig ned i nogle gamle gruber). Om ikke hele A222 så store dele af A222 er således yngre end de nordøstligste huse.

Der blev udtaget jordprøver fra alle tagbærende stolpehuller og indgangsdørstolpehuller i K5, K9 og K10. Af disse blev prøverne fra K9 sendt videre til flotering og efterfølgende makrofossilanalyse og måske også til C-14 datering.

De midterste huse

I denne del af delområde 2 er der fundet fire langhuse (K3, K4, K6 og K11) og et fire Stolpeanlæg (K13). Dertil kommer en del gruber m.m., herunder det store grubekompleks A222 og A572.





Figur 14. . De midterste huse. Øverst ses alle andre anlæg/aflejringer og overflade fund i dette område, nederst ses kun bygningerne samt to grubekomplekser.

Alle fire langhuse består af seks sæt tagbærende stolpehuller. Stolpehullerne i K6 er kendetegnet ved at være meget store, specielt i forhold til de smalle stolper, der ses at have været anvendt. Langhuset K4 har en væggroft i østenden. I samme ende af huset er de tagbærende stolpehuller meget trækulsholdige og indeholder også en del varmepåvirkede sten. Så kan dette langhus være brændt på en måde, så det ikke i samme grad kan ses i væggroften? Stratigrafiske iagttagelser viser nemlig, at K11 er yngre end K4. K11 fremstår lidt mere spinkelt, og det kan ikke helt udelukkes, at væggroften i stedet skal tilskrives dette langhus. Begge langhuse formodes at have fået gravet et tagbærende stolpehul væk, da gruben A612 blev gravet. På grund af vejr og tidspres blev denne grube ikke undersøgt, som man kunne have håbet, men fund

fra grubens overflade og fra et mindre snit i gruben giver en dateringsramme fra slutningen af yngre førromersk jernalder til begyndelsen af romersk jernalder. Så mens langhusene K4 og K11 er yngre end denne datering, kan det meget vel være dateringen for langhusene K3 og K6. Men i hvilket omfang, de to huse er samtidige, er meget usikker (de ligger meget tæt), og hvis ikke der er samtidighed, er det vanskeligt at afgøre, hvilket af de to langhuse, der er ældst.

De østligste tagbærende stolpehuller til langhuset K3 er gravet ned i gruben A312. Gruben blev snittet og viste, at gruben nok skal ses som værende et ovnanlæg. Keramikken herfra daterer gruben til den ældre del af førromersk jernalder (per. I), men i toppen af gruben blev der fundet et enkelt randskår, hvor randen er kraftigt fortykket med smalle facetter, hvilket daterer den til ældre romersk jernalder – måske noget affald fra langhuset K3 og dermed en datering af dette, der så muligvis er yngre end K6.

Det enlige firestolpeanlæg i dette område ses ikke at kunne være samtidig med langhuset K6, men hvilket langhus, det i stedet kan relateres til, er umiddelbart uklart.

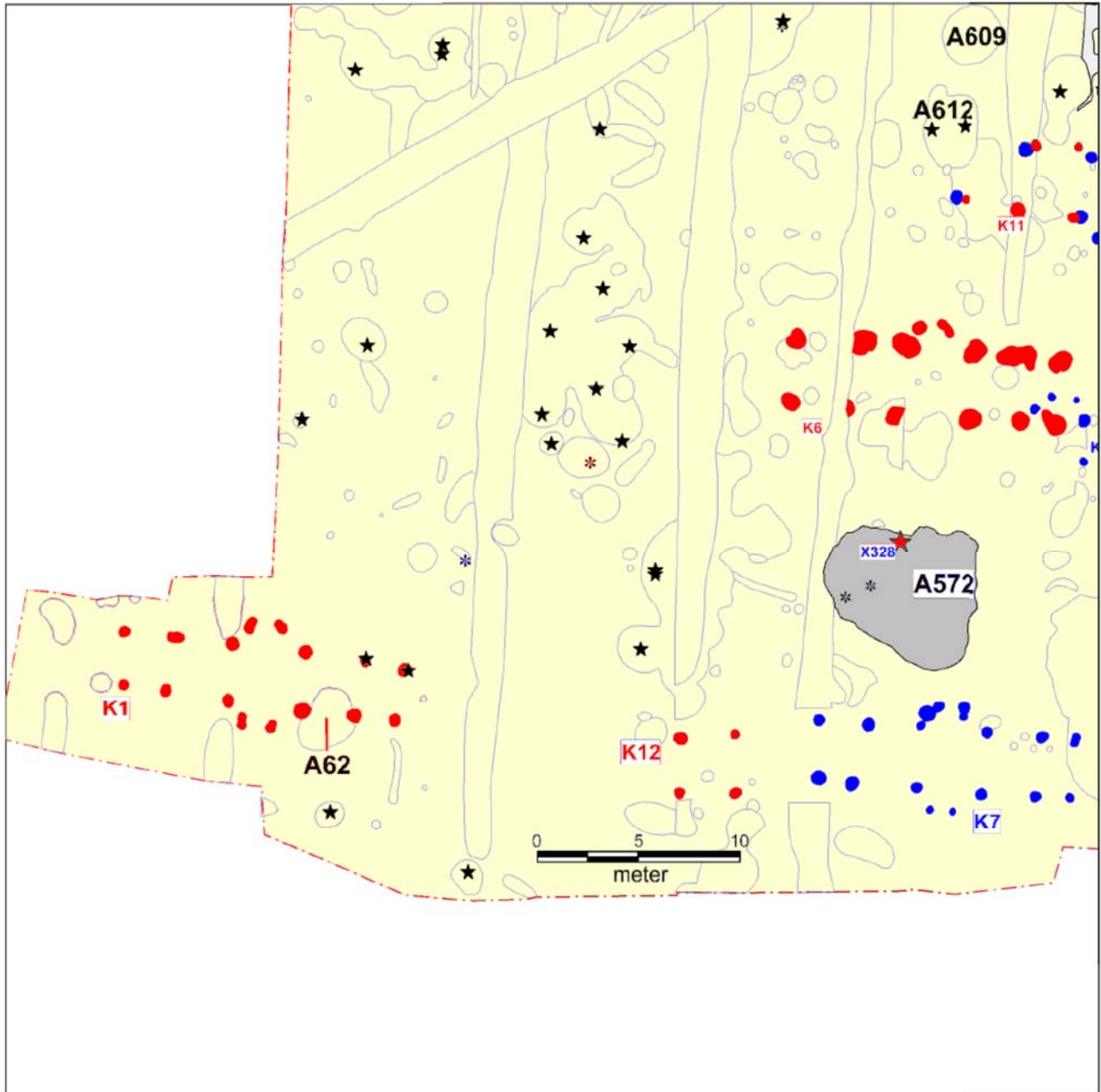
Umiddelbart nord for langhusene K4 og K11 lå der en grube (A609), der ikke kunne undersøges helt til bunds, da der trængte vand ind (hvorfor vandet kom ind, blev aldrig afklaret). Men halvdelen blev gravet ud, og i en aflejrings umiddelbart under den øverste aflejrings, der udfyldte gruben, blev der fundet en meget stor mængde keramik. Så stor, at det antages at udgøre om ikke en hel så en stor del af en hel husholdnings keramiske service. Det var kun keramikken fra halvdelen af gruben, vi kunne nå at få med, men den tæller i alt 2.333 skår, der tilsammen vejer 51.548 g. og omfatter bl.a. også dele af en ildbuk. Den keramiske service giver umiddelbart en dateringramme fra sidste halvdel af yngre førromersk jernalder til ældre romersk jernalder med en klar tendens til, at gruben bør dateres til den første del af yngre førromersk jernalder – er den samtidig med langhusene K4 og K11?

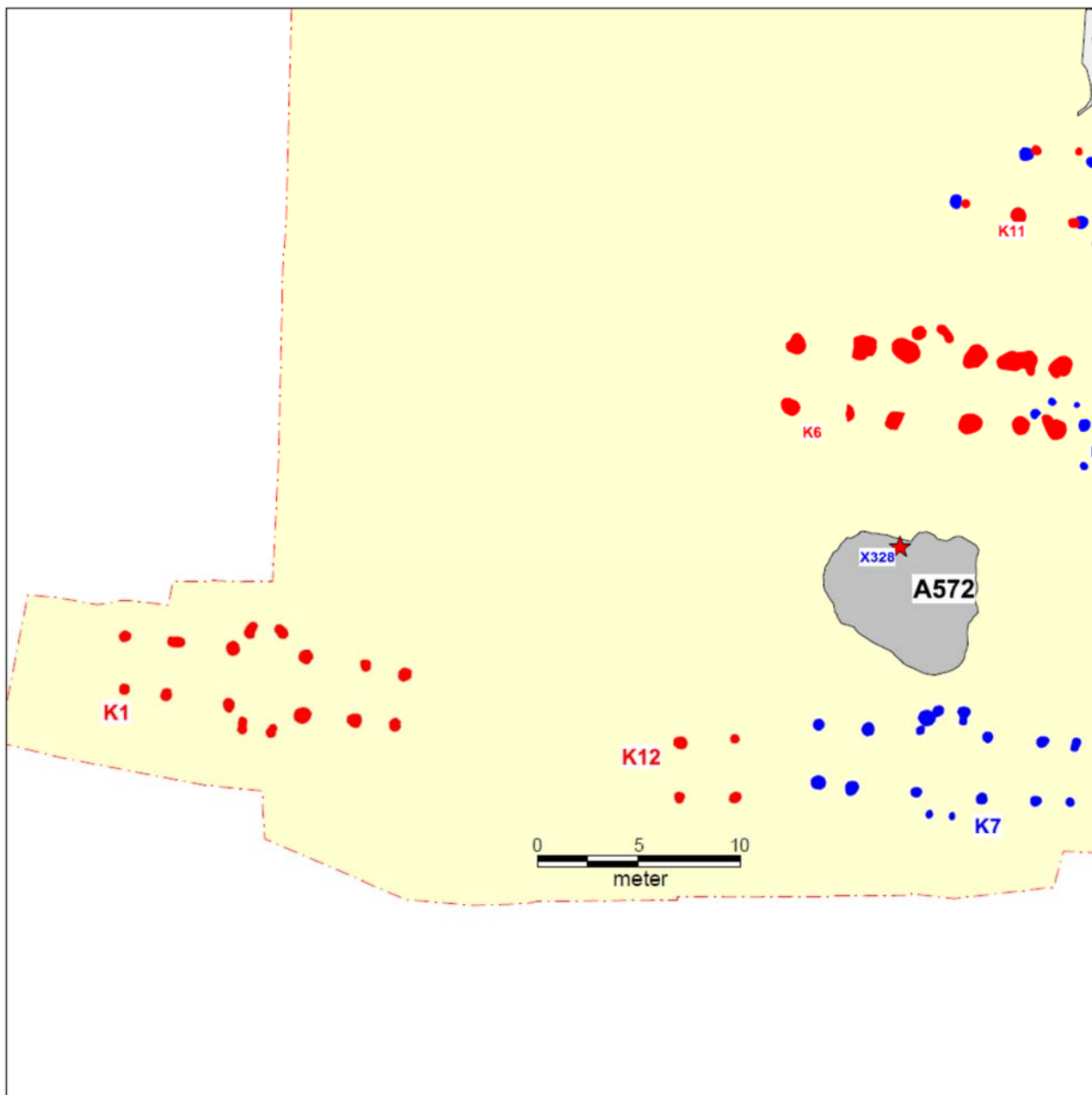
Nord for de midterste huse ligger det ovenfor omtalte grubekompleks A222, hvor ranglen blev fundet. Syd for disse langhuse lå grubekomplekset A572, hvor den ovenfor omtalte lange bronzefibel blev fundet sammen med flere andre metalfund og en større mængde slagge samt flere meget store hanke og fragmenter af ildbukke. Keramikken fra denne grube daterer den til at være gravet i tiden omkring vor tidsregnings start. Snittet igennem A572 gav ikke nogen umiddelbar forklaring på, hvorfor der skulle være så mange specielle fund i netop denne grube.

Der blev udtaget jordprøver fra alle tagbærende stolpehuller og indgangsdørstolpehuller i K3, K4, K6 og K11 samt fra nogle af aflejringerne i gruben A312. Af disse blev prøverne fra K3, K4, K6 og fra gruben A312 sendt videre til flotering og efterfølgende makrofossilanalyse og måske også til C-14 datering.

De sydvestlige huse

I denne del af delområde 2 er der fundet to langhuse (K1 og K7) og et firestolpeanlæg eller en staklade (K12). Dertil kom et mindre antal gruber m.m., herunder det store grubekompleks A572.





Figur 15. De sydvestlige huse. Øverst ses alle andre anlæg/aflejringer og overflade fund i dette område, nederst ses kun bygningerne samt et grubekompleks.

De to langhuse K1 og K7 har meget den samme grundplan (som også ses i K3), og typologisk set er det da også langhuse, der har flere ligheder med langhusene fra den sene fase af bebyggelsen på lokaliteten Vendehøj (Ejstrud og Jensen). Dette indebærer, at disse huse er fra tiden omkring vor tidsregnings begyndelse, uden at de alle nødvendigvis har stået der samtidig. Det er usikkert, hvilket af langhusene K12 kan relateres til.

To af de østlige tagbærende stolpehuller i langhuset K1 er gravet ned i kanten af gruben 62. Et snit igennem denne grube viste, at den nok skal regnes for at være et ovnanlæg. De keramiske fund herfra viste med lidt usikkerhed, at den var blevet anvendt engang i den første halvdel af førromersk jernalder (per. I eller per. II).

Grubekomplekset A572, hvor blandt meget andet den lange bronzefibel X328 omtalt ovenfor blev fundet, ses ligeledes at ligge i denne del af delområde 2.

Der blev udtaget jordprøver fra alle tagbærende stolpehuller og indgangsdørstolpehuller i K1 og K7. Af disse blev prøverne fra K1 sendt videre til flotering og efterfølgende makrofossilanalyse og måske også til C-14 datering.

Konklusion

Den arkæologiske udgravning af det 10.030 m² store område: Bendixminde delområde 2 (FHM 5450) viste, at der under muldlaget var en bebyggelse fra ældre jernalder bestående af 13 huse, herunder 9 langhuse og omfattende grubeaktivitet. De tidligste anlægsspor dateres til ældre førromersk jernalder, hvorfra der er et enkelt kort, langhus (K9), flere gruber og en større mængde fund af skår fra datidens keramiske service. Den største fundmængde både hvad angår fremkomne anlæg og konstruktioner, samt fund dateres til den sidste halvdel af førromersk jernalder og begyndelsen af ældre romersk jernalder. Inden for denne dateringsramme er flere bygninger, der både typologisk og ud fra fund og i et vist omfang også stratigrafisk kan sættes i en indbyrdes sammenhæng. Tidligst er to langhuse, der sammen med to firestolpeanlæg danner dele af to gårdsanlæg (hhv. langhus K5 og firstolpeanlæg K2/langhus K10 og firstolpeanlæg K8). Derefter rykker bebyggelsen 10 meter mod sydvest. De yngste af de resterende seks langhuse bliver bygget i tiden omkring vor tidsregnings begyndelse – måske snarest umiddelbart derefter. Der synes at være to faser, dels i rammehuset K4, fase 2 delvist udskilt som K11, men også i langhus K6. K3 kan med sin skrå orientering og nærheden til K4 næppe være samtidig med K4/K11 og K6, muligvis er den en tand ældre. De to sydlige langhuse K1 og K7 må vurderes at være yngst. Firestolpeanlæg K13 kan ikke være samtidig med K6, og hvis K6 er samtidig med K4/K11, kan den heller ikke høre til disse. Det er derfor sandsynligt, at den hører til K7. Firestolpeanlæg K12 kan også høre til K7, K1 eller måske snarest K6. I samme tidsperiode bliver der ligeledes gravet et stort antal gruber, hvoraf flere ligger så tæt, at de danner større eller mindre grubekomplekser. I alle disse gruber og grubekomplekser blev der fundet et meget stort og righoldigt keramisk materiale, der også omfattede en rangle. Blandt fundene fra den tid blev der også gjort flere metalfund, hvoraf en meget lang bronzefibel eller beslag skiller sig ud. Det samme gør mængden af jernslagge. Senere i historien kan der igen ses spor efter menneskelig aktivitet i delområde 2, da der her er flere aggerener, som er de render, der lå i mellem de højryggede agre i det agersystem, som kendes fra før middelalderen og videre frem til engang i 1800-tallet. Endelig var der fra vore dage blevet gravet flere dræn.

Jernalderbebyggelsen i delområde 2 skal ses i sammenhæng med udgravningerne i delområderne 3-6. Der tegner sig således et billede af en bebyggelse der flytter sig rundt på markerne ved Bendixminde. Ældst er

formentlig et enkelt langhus i delområde 2, der muligvis tilhører den tidligste del af førromersk jernalder, hvortil en række gruber i såvel delområde 2 og 5 kan dateres. Herefter er der tilsyneladende et bebyggelsesvakuum, der ikke er dækket af udgravningerne ved Bendixminde. I delområde 3 (FHM 5451) nordvest for delområde 2 er der udgravet bebyggelse fra ca. 100 f.Kr., og denne bebyggelse må regnes som umiddelbar forgænger til hovedbebyggelsen i delområde 2. I ældre romersk jernalders senere del flytter bebyggelsen op umiddelbart nord for delområde 3 (FHM 5453, delområde 5). Her ses to gårde i to faser med tilhørende økonomibygninger. I yngre romersk jernalder (200-400 e.Kr.) flytter bebyggelsen mod øst i delområde 5. Et antal jernudvindingsovne i delområde 4 (FHM 5452) kan sandsynligvis knyttes til denne bebyggelse og vidner om en vis egenproduktion af jern. En bebyggelse fra den sene del af det fjerde og femte århundrede ses nord herfor i delområde 6 (FHM 5454). Der er således bebyggelse ved Bendixminde fra 5-400 f.Kr. og sammenhængende bebyggelsesspor ved fra perioden 100 f.Kr. til 500 e.Kr. herefter se først aktiviteter på markerne ved Bendixminde i form af middelalderens agersystemer.

Fremtidigt arbejde

Selv om det ikke helt at afgrænse jernalderbebyggelsen ved Bendixminde indenfor de udpegede delområder, må udgravningerne betragtes som afsluttede.

Tilbage står afslutningen af en række naturvidenskabelige undersøgelser, der endnu pågår, herunder C14-datering af en række udvalgte huse.

MOMU februar 2017

Peter Winther Lundby

Cand. mag. Arkæolog ved MOMU

Tilføjelser til konklusionen er skrevet 28/3-2017 af

Rasmus Birch Iversen

Museumsinspektør, Ph.d.